

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
FATİH HARP TARİHİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

KEÇECİZÂDE
İZZET FUÂD PAŞA

İSTANBUL'UN MÜDAFAASI

Hazırlayan
Osman YİĞİT

منقذہ دکنی

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

KEÇECİZÂDE İZZET FUÂD PAŞA

İSTANBUL'UN MÜDAFAASI

Dersa'âdet'in Anadolu Cihetince Müdafa'ası Hakkında Lâyiha-i
Kemterânemdir

Hazırlayan

Osman YİĞİT

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ

FATİH HARP TARİHİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

**KEÇECİZÂDE İZZET FUÂD PAŞA
İSTANBUL'UN MÜDAFAASI**

Hazırlayan
Osman YİĞİT

Grafik Tasarım
Serap DERMAN

Baskı ve Cilt
Milli Savunma Üniversitesi
Merkez Basımevi ve Yayınevi
Yenilevent/İstanbul
ISBN: 978-625-7791-77-9

İstanbul 2025

Keçecizade İzzet Fuad Paşa : İstanbul'un müdafaası : Dersa'âdet'in Anadolu Cihetince Müdafa'ası Hakkında Lâyiha-i Kemterânemdir / haz. Osman Yiğit ; graf. tsm. Serap Derman .-- İstanbul : Milli Savunma Üniversitesi, Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü Yayınları ; No. 16. 2025.

58s. : fotğ., tbl. ; 16 sm.
Kaynakça
ISBN: 978-625-7791-77-9

1. Türk--Rus Savaşı, 1877-1878 2. Türkiye -- Politika ve Yönetim -- 1878-1909 3. Turk -- Rosso War, 1877-1878 4. Türkiye -- Politics and Government -- 1878-1909
DR
573.3
.K43
2025
k.1

ÖNSÖZ

Neşrettiğimiz rapor, sadece bir askerî strateji belgesi olmanın ötesinde, dönemin Osmanlı ordusunun modernleşme süreci ve savunma anlayışındaki dönüşümleri de yansıtmaktadır. Keçecizâde İzzet Fuâd Paşa, İstanbul'un savunulmasının sadece Boğaz istihkâmlarına dayandırılmayacağını, Anadolu yakasının doğru bir şekilde haritalandırılması ve savunma hatlarının yeniden düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, mevcut haritaların yetersiz ve hatalı olduğunu tespit eden Paşa, bölgenin yeni ve detaylı haritalarını hazırlayarak askerî harekât planlamasında kullanılabilir hale getirmiştir. Rapor, olası bir Rus işgali senaryosu üzerinden bölgenin savunma stratejilerini detaylandırmakta ve savunma hatlarının nasıl tahkim edilmesi gerektiği konusunda çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Özellikle Riva sahilinin önemine dikkat çeken İzzet Paşa, bölgenin askerî ve coğrafi özelliklerini analiz ederek, uygun savunma noktalarının belirlenmesini ve bu bölgelerin askerî tahkimatlarla desteklenmesini önermektedir. Ayrıca raporda, savunma hatlarının ve tahkimatların güçlendirilmesi için gerekli olan lojistik ve teknik detaylar da ele alınmıştır.

İzzet Paşa'nın bu raporu, dönemin askerî strateji anlayışını ve savunma politikalarını anlamak adına önemli bir kaynaktır. Paşa'nın derin askerî bilgisi, öngörüsü ve bölgenin savunma ihtiyaçlarına dair detaylı analizleri, sadece Osmanlı askerî tarihine değil, aynı zamanda savunma planlaması alanında yapılacak çalışmalara da ışık tutmaktadır. Paşanın, Anadolu cihetinin savunmasına dair geliştirdiği kapsamlı ve ayrıntılı öneriler, günümüzde de savunma planlaması açısından dikkate değer niteliktedir. Keçecizâde İzzet Fuâd Paşa'nın bu değerli çalışmasını okuyuculara sunmaktan onur duyuyoruz.

Bu çalışmanın kitaplaşmasında desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Erhan Afyoncu ve Prof. Dr. Gültekin Yıldız'a minnettarım. Özellikle çalışma süresince eleştirileri ve düzeltmeleriyle yardımcı olan ve bana yol gösteren hocam Doç. Dr. Ahmet Önal ve Prof. Dr. Uğur Demir'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bu süreçte her zaman destek olan meslektaşlarım ve arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Serkan Osmanlıoğlu, Dr. Öğr. Üyesi Coşkun Ünsal ve Arş. Gör. Ahmet Taşdemir ve Arş. Gör. Oğuzhan Konuk'a teşekkür ederim. Son olarak bu süreçte göstermiş olduğu sabır ve anlayışından dolayı sevgili eşim Seda Şahin Yiğit'e minnettarım.

Osman Yiğit

Beşiktaş - 2025

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ	1
Osmanlı Hakimiyetinde İstanbul Boğazı Müdafaası.....	1
Keçecizâde İzzet Fuâd Paşa'nın İstanbul'un Müdafaasına Dair Raporu	8
1. Raporun Müellifi	8
2. Raporun Fizikî Durumu	10
3. Raporun Muhtevası	10
4. Transkripsiyon Usûlü	16
KAYNAKÇA	17
METİN	19
EKLER	51

KISALTMALAR

ATASE	Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt
bk.	bakınız
BOA	Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
c.	cilt
C.AS	Cevdet Askeriye
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	editör
haz.	Hazırlayan
HR. TH	Hariciye Nezareti Tahrirat
İA	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
İ.HB	İrade Harbiye
ML.MSF	Maliye Masarifat
nr.	Numara
O.R.H	Osmanlı-Rus Harbi
s.	sayfa
trc.	tercüme
Y. EE	Yıldız Esas Evrakı
Y. PRK. ASK	Yıldız Perakende Evrakı Askerî Maruzat
Y.PRK. AZJ	Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal Jurnal
Y.PRK. HH	Yıldız Perakende Evrakı Hazine-i Hassa
Y.PRK.MYD	Yıldız Perakende Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi

GİRİŞ

Osmanlı Hakimiyetinde İstanbul Boğazı Müdafaası

İstanbul Boğazı, stratejik konumu dolayısıyla tarih boyunca büyük önem arz etmiştir. Bizanslılar, Rumeli Kavağı ve Anadolu Kavağı'nda karşılıklı kaleler inşa etmişler ve sahile kadar inen duvarlar yapmışlardır. Boğaz her iki sahildeki duvarlara bağlı bir zincirle gerektiğinde kapatılabiliyordu. 14. yüzyılda Boğaziçi'ne hâkim olan Cenevizliler de Boğaz'ın iki yakasında çeşitli kaleler inşa ettiler¹.

Osmanlılar, daha İstanbul'un fethinden önce Boğaz'ın kontrolünü ellerine almaya çalıştılar. Yıldırım Bâyezid (1389-1402), Boğaz'ın Anadolu yakasında Güzelcehisar'ı (Anadolu Hisarı) yaptırdı, ayrıca Anadolu Kavağı'ndaki Yoros Kalesi'ni fethetti. Takriben yarım yüzyıl sonra II. Mehmed (1451-1481), Güzelcehisar'ın tam karşısına 1452'de Rumelihisarı'nı inşa ettirdiği gibi Yoros Kalesi'ne de bir miktar kuvvet tayin etti. Osmanlı idaresinde uzun müddet müdafaası için fazlaca bir tedbir alınmaya ihtiyaç duyulmayan Boğaziçi, 1624 yılında Kazak akınlarına maruz kaldı. Bu hadiseden sonra IV. Murad (1623-1640), Vezir Kaptan Recep Paşa ve Kozlu Ali Ağa'nın teklifiyle Boğaz'ın ağzında Kavaklarda kaleler (Kilidbahr) inşa ettirip içerisine muhafızlar ve topçular yerleştirdi².

Boğaz savunmasının yeniden tanzim edilmesi, Rusya'nın bilhassa 18. yüzyıl başlarından itibaren Karadeniz'de gücünü günden güne arttırması ile bir zaruret halini aldı. Bilhassa 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı neticesinde Kırım'ın elden çıkması, Rusya'nın Azak ve çevresine yerleşmesiyle Osmanlı başkenti, artık Boğaz yoluyla Karadeniz'den gelebilecek askerî tehditlere karşı açık hedef olmuştu³.

1 M. Tayyip Gökbilgin, "Boğaziçi", *DİA* (=Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), VI, 256, 260.

2 Tayyip Gökbilgin, "Boğaziçi", s. 260-261; Cengiz Orhonlu, "Boğaziçi", *MEB İslam Ansiklopedisi* (=İA), II, 690.

3 Seydi Vakkas Toprak, "Rus Tehdidine Karşı İstanbul Boğazı'nın Güvenliği ve Tahkimi Meselesine Dair Bazı Tespitler (1774-1789)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 131/258 (Mayıs-Haziran 2022), s. 102. Rusya tarihinde arzu edilen hedeflerden biri de İstanbul ve boğazların ele geçirilmesiydi. "Rum Projesi" fikri Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra G. A. Potemkin'in II. Katerina'ya "Eastern System" planını sunmasıyla ortaya çıktı. 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşının seyri "Rum Projesi"nin hem çağdaşları hem de sonraki yorumcuları için en kritik ve başarılması en zor olan İstanbul'un ele geçirilmesi meselesi üzerineydi. Bknz. Andrei Zorin, *By Fables Alone: Literature and State Ideology in Late-Eighteenth- Early-Nineteenth-Century Russia*, Academic Studies Press, Brighton 2014, s. 26. Bu tarihlerden itibaren Ruslar İstanbul ve Boğazları ele geçirmek için birçok plan yaptılar. Mihail Kutuzov'un İstanbul Büyükelçiliği (1793-1794) görevi sırasında heyeti içerisinde bulunan askeri topograf Gavril Sergeyev, İstanbul ve boğazı pek çok açıdan resmetti. Aynı zamanda Osmanlı hizmetinde yer alan Kauffer'in, kalelere dair yaptığı çalışmaların bilgisini Osmanlı Hükümeti'ne bildirmekle birlikte, kale ölçüm ve planlarının bir örneğini de Kutuzov'a

Henüz savaş devam ederken Rumeli Kavağı ile Rumeli Feneri arasında 1772'de bir tabya yapıldı. Bu tabyanın adı ve yeri belgelerde belirtilmemektedir. Ancak tarihî haritalara göre Havantepe Tabyası ya da Papaz Burnu olması kuvvetle muhtemeldir.⁴ Sultan I. Abdülhamid (1774-1789), Karadeniz'den gelebilecek tehditlere karşı müdafaası için hususî bir gayret gösterdi. Bu ilginin neticesinde bir taraftan mevcut kaleler tahkim edilirken bir taraftan da yeni kale ve tabyalar inşa edildi. Böylece Boğaz'da *Kılâ'-ı Hamse* adıyla anılacak bir savunma sistemi teşkil edildi. *Kılâ'-ı Hamse*'nin ilk sırasında Boğaz'ın hemen dışında inşa edilmiş olan iki kale yer alır. Bunlar Rumeli yakasındaki Kilyos'ta yapılan Bağdadçık ve Anadolu tarafında Riva denilen yerde inşa edilen Revancık (İrvade/İrva/Riva) kaleleridir. Kalelerden ikincisi Rumeli Feneri Kalesi, üçüncüsü Anadolu Feneri Kalesi, dördüncüsü Rumeli yakasındaki Garipçe Kalesi ve beşincisi Anadolu tarafında bulunan Poyraz Kalesi'dir. Bağdadçık ve Revancık (İrva/Riva) kalelerinin inşa görevi Osmanlı Devleti hizmetinde bulunan Fransız görevli Baron de Tott'a verilmiştir. Başlangıçta bu kalelerin her birine tımarlı sipahilerden ellişer muhafız görevlendirilmiştir. Anadolu ve Rumeli'den, bilhassa Sivas, Maraş, Adana ve Özi çevrelerinden tımarlı sipahilerin avcı sınıflarından neferler tayin edilmişse de sonraları bu usulden vazgeçilmiştir. Boğaz kalelerine tayin edilen muhafız, dizdar, kethüda, cebeci ve topçubaşı gibi görevliler eşkinici tımarlılardan seçilmiştir.

Zamanla beş kalenin Boğaz'ın müdafaası için yeterli olmayacağı düşünülerek Büyük Liman (Liman-ı Kebir) Kalesi bunlara ilave edilmiştir. Beş kalenin birincisini oluşturan iki kaleden biri olan Revancık Kalesi de bu istihkâmlara eklenmiştir. Bu durumda kale sayısı yediye çıktığı için bu kalelere, *Kılâ'-ı Seb'a* denilmiştir.

verdiği bilinmektedir. Bk. Mustafa Tanrıverdi, "Mihail Kutuzov'un İstanbul Büyükelçiliği ve Askerî İstihbarat Faaliyetleri (1793-1794)", *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri*, ed. Gültekin Yıldız-Coşkun Ünsal, İstanbul 2019, s. 1-21. General Paskeviç, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Doğu Anadolu üzerinden İstanbul'a ulaşmayı planlı. Bu plan çerçevesinde ordunun yapısı ve hazırlıkları, harekâtın ilerleyişi ile deniz desteği ve nihai hedefi olan İstanbul'un ele geçirilmesinin ayrıntılarını Çar'a sundu. Paskeviç'in planına göre Erzurum ele geçirildikten sonra Sivas'a doğru bir harekât yapılacak, ardından Tokat üzerinden Samsun Limanı'na ulaşılacaktı. Samsun'da bekleyen Rus donanması, birlikleri İstanbul Boğazı'na yakın bir yer olan Şile'ye taşıyarak Osmanlı payitahtını doğrudan tehdit etme imkânı sağlanacaktı. Bk. Serdar Oğuzhan Çaycıoğlu, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Müstakil Kafkasya Kolordu Komutanlığı'nın Boğazlara Yönelik Askerî Harekât Planları", *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri*, ed. Gültekin Yıldız-Coşkun Ünsal, İstanbul 2019, s. 23-33. General Paskeviç için ayrıca bk. Oğuzhan Çaycıoğlu, *Rusya'nın Kafkasya Siyaseti General Paskeviç'in Başkomutanlığı Dönemi (1827-1831)*, Ankara 2021. Ruslar'ın İstanbul ve Boğazlara yönelik rapor ve planlar için bk., *Çarlık Rusyası ve Boğazlar, Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri*, ed. Gültekin Yıldız-Coşkun Ünsal, İstanbul 2019.

4 Hümeýra Bostan, *Defending The Ottoman Capital Against The Russian Threat: Late Eighteenth Century Fortifications Of Istanbul*, Doktora Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul 2020, s. 44.

1787-1791/1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı'nın mağlubiyetle sonuçlanması, Boğaz'ın güvenliğine yönelik endişeleri arttırdı. İstanbul'a kuzeyden deniz yoluyla gelebilecek tehditleri bertaraf etmek için Boğaz kalelerine yeni istihkâmlar eklendi. Bu durumda sayıları dokuza çıkan kalelere *Kılâ'-ı Tis'a* ismi verilmiştir. *Kılâ'-ı Tis'a* tabiri, Kilyos-Bağdadçık, Revancık, Rumeli Feneri, Anadolu Feneri, Garipçe, Büyük Liman, Poyraz Limanı, Telli Burun Tabyası ve Yuşa Burnu Tabyası kalelerinin tümü için kullanılmıştır. Müteakip yıllarda Ağaçalı, Köybaşı, Karaburun, Papas Burnu, Fil Burnu, Çakal Burnu, Servi Burnu, Balta Limanı ve İbrahim Paşa, Nakkaş tabyaları Boğaz kalelerine eklenmiştir.⁵

Osmanlı-Rus-Avusturya savaşlarının devam ettiği 1790 yılında düşman saldırılarının önlenmesi için Boğaz'daki askeri istihkâmlar güçlendirilirken kıyı ve sahillerin stratejik noktaları da tespit edilmeye çalışılmıştır. Özellikle Karadeniz sahillerinde saldırıya uğraması muhtemel mevkiiler, yerleşim yerleri, liman ve kale yapılması gerekli yerler ve kıyılar coğrafi özelliklerinin tespiti için çalışmalar yapılmıştır. Karadeniz sahillerinin haritasını çıkarması için Divân-ı Hümâyûn hâceğânından Hoca Ruhiddin Efendi görevlendirilmiştir.⁶

III. Selim (1789-1807), Osmanlı İmparatorluğu'nda kapsamlı düzenlemeleri hayata geçirdiği gibi İstanbul Boğazı'nın güvenliği için yeni tedbirlere başvurdu. Bu dönemde Boğaz'da neredeyse tamamı elden geçirilen, genişletilen, mevcut savaş koşulları ve teknolojilerine göre yenilenen ve bunlara eklenen kale ve tabyalar, III. Selim'in güçlü ve yeni bir Osmanlı başkenti tahayyülünün bir parçası olarak da değerlendirilebilir.⁷

Askerî müstahkem yerler ve yollar mühendisi, topoğraf ve haritacı olan François Kauffer, III. Selim tarafından Boğaz kalelerinin takviyelerinin yapılması ve inşası gerekli mahalleri kontrol etmekle görevlendirildi. Kauffer, Boğaz'daki "*Kılâ'-ı Tis'a*"yı ayrı ayrı kâğıtlara resmettikten sonra Boğaz'ın mevcut durumunu ve söz konusu kalelere yeniden inşa ve ilave edilecek tabya ve istihkâmâtı bir başka paftada sundu.⁸ Boğaz'da gerçekleştirilecek savunma çalışmalarını yürüten uzmanlardan biri de Joseph Gabriel Monnier'dir. Boğaziçi ve Marmara Denizi'nin haritasının

5 Seydi Vakkas Toprak, "Rus Tehdidine Karşı İstanbul Boğazı'nın Güvenliği ve Tahkimi Meselesine Dair Bazı Tespitler (1774-1789)", s. 107-108; Turgay Koçak, "İstanbul Boğazı'nın Son Savunma Mevzii: Nakkaş Tabyası", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu XI*, ed. Coşkun Yılmaz, c. II, İstanbul 2021, s. 371-383.

6 Seydi Vakkas Toprak, "İstanbul Boğazı'nın Savunma Önlemleri Kapsamında Boğaz Kalelerinin Tahkimi (1789-1792), *İbn Haldun Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları-VI*, Ankara 2020, s. 273.

7 Ayşe Hilâl Uğurlu, *III. Selim'in İstanbul'u: Siyâsî ve Askerî Dönüşümler Işığında İmar Faaliyetleri*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2012, s.145.

8 Ayşe Yetişkin Kubilay, "Batı Kaynaklı Haritalardaki İstanbul", *Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi*, c. 1, s. 533.

çıkartılması, gerekli yerlere yeni müstahkem mevkiler inşasıyla Boğaz girişlerinin tahkimi hususunda görevlendirilmişti. Rumeli Kavağı'ndaki bataryalar, 1783 yılında Toussaint tarafından kurgulanmış, 1794 yılında Monnier tarafından sayısı arttırılmıştır. Büyük Liman bataryası Lafitte ve Monnier tarafından, Anadolu Kavağı 1783 yılında Kaptan Hasan Paşa yönetiminde Toussaint tarafından inşa edilmiş ve 1794 yılında Monnier tarafından yükseltilmiştir. Yuşa Bataryası da 1795 yılında yine Monnier tarafından yapılmıştır⁹. Fransa'nın Osmanlı toprağı olan Mısır'ı işgal etmesine kadar, tahkimât çalışmalarında Fransız subaylar ve mühendisler istihdam edildi. O tarihten sonra ise Britanyalı mühendisler Fransızların yerini aldı ve böylece Osmanlı Devleti'nin güncel askerî vaziyetinin ve Türk Boğazları'ndaki savunma tedbirlerinin tafsilatına âşina olma imkanı buldular¹⁰.

Sultan Abdülmecid (1839-1861) döneminde Boğaz kalelerinin tahkimi, mühimmat ve teçhizatıyla mevcut askerlerin durumu dönemin ihtiyaçlarına göre düzenlenmeye çalışıldı. Padişah, 8 Kasım 1839'da Anadolu ve Rumeli Fenerleri ile Papazburnu Tabyası civarında limana nazır münasip bir mahalle yeni bir tabya inşasını emretti¹¹. Tabyanın keşif defterinden anlaşıldığına göre sonradan çıkan emirle tabyanın som olarak yapılmasına ve üç sancak kulesi eklenmesine karar verildi¹².

Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde, 1868 yılında Tophane-i Âmire Müşiriyeti tarafından Boğazların güvenliğini sağlamak amacıyla bir dizi ıslahat programı başlatılmıştı. Tophâne-i Âmire Müşiri İbrahim Halil Paşa, Boğazlarda yapılması planlanan bu reformları uygulamaya koymuştu. Boğazlar Islahat Komisyonu, incelemeleri sonucunda Karadeniz'de cankurtaran filikaları ve roket bataryalarında görev yapacak askerlerin seçilmesi ve Boğazlarda farklı dilleri bilen iki kişinin görevlendirilmesi gerektiğini bildirmişti. Ayrıca Boğaz dışında açılacak yolların keşfi için bir mühendis ve gerekli ofis personeli görevlendirilmiştir. Yapılacak ıslahatlar için oluşturulan Bahr-i Siyah Boğazı Islahat Komisyonu da planları Tophane-i Âmire Müşiriyeti'ne sunmuştu. Bu kapsamda yabancı gemilerin Boğazlardan geçişi sırasında yaşanabilecek sorunları önlemek ve Boğazların

9 Oya Şenyurt, "III. Selim Döneminde İnşaat Ortamını Yönlendiren İki Fransız Mühendis ve Kale Tamirleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 28/2 (2013), s. 491-492.

10 Gültekin Yıldız, "Boğazların Ruslara Karşı Savunması: Avrupalı Güçler ve Osmanlı Devleti'nin Askerî İstihbarat Faaliyetleri ve Harekât Planları (1815-1914)", *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri*, ed. Gültekin Yıldız-Coşkun Ünsal, İstanbul 2019, s. 36.

11 BOA (=Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi), ML.MSF.d (=Masârifât Muhasebeciliğı Defterleri), nr. 905

12 BOA, C. AS (= Cevdet Askeriye), nr. 250/1453. (9 Receb 1255/18 Eylül 1839).

düşman saldırılarına karşı daima hazır olmasını sağlamak amacıyla bir dizi ıslahat programı uygulanmıştır. Tophane-i Âmire Müşiri İbrahim Halil Paşa, Bahr-i Sefid ve Bahr-i Siyah Boğazları'nda inşa edilen beş kalenin tamamlanmasının ardından, bu kalelerin yeni silahlarla donatılması çalışmalarını başlatmıştı.¹³

II. Abdülhamid (1876-1909) dönemine gelindiğinde Rus kuvvetlerinin 93 Harbi'nde (1877-1878) İstanbul'a kadar ulaşmaları, millet ve devlet nezdinde büyük bir endişeye sebep oldu. Savaşın sonra başkentin muhafaza ve müdafaası için bir dizi çalışma başlatıldı. İstanbul savunmasının boğazlardan başladığı düşüncesinden hareketle Akdeniz (Çanakkale Boğazı) ve Karadeniz (İstanbul Boğazı) boğazlarının tahkim edilmesine öncelik verildi. 1856 Paris Antlaşması hükümlerine göre Osmanlı İmparatorluğu'nun Karadeniz'de tersane kurması ve donanma bulundurması yasaklandığından İstanbul yönetimi öncelikli olarak Akdeniz Boğazı'nı tahkim etmeye başladı. Bu sebeple 1880 yılında yapılan çalışmalarla yetkililere haftalık rapor vermek yükümlülüğüyle Akdeniz Boğazı inşaat nazır ve müfettişi sıfatıyla Âsaf Paşa görevlendirildi. Çanakkale ve civarında bulunan istihkâm ve tabyaları yerinde inceleyen Âsaf Paşa, 10 Kasım 1880 tarihli raporunda, düşmana karşı koyabilecek tabyaların seçimi ve bu tabyalardaki asker mevcutlarının arttırılması hususlarına dikkat çekti. Ayrıca bu raporda sahillere torpil konulması, istihkâm inşaatının yedek orduya yaptırılması ve sahillerdeki asker sayısının artırılması gibi konuları dile getirdi. Âsaf Paşa 1899'da vefatına kadar boğazların savunma sistemlerinin tahkimine yönelik çalışmalarına devam etti. Paşanın kaleme aldığı raporlardaki düzenlemelerin hayata geçirilmesi noktasında en büyük engel, devletin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıydı. Ekonomik sorunlara rağmen devlet hem eksik savunma birimlerinin inşasına hem de mevcut olanların daha modern bir yapıya kavuşturulmasına yoğun mesai harcadı. Bu süreçte istihkâmlar ve tabyalar konusunda yerli ve yabancı askerî mühendisler istihdam edildi.

Topların savaş alanlarında etkili kullanımlarından dolayı kalelerin, istihkâmların ve tabyaların savunma aracı olarak kullanımının avantajları zamanla kaybolmaya başlamıştı. Ancak savunma araçlarının bu durumu, zırhla kaplanarak tekrar avantaja dönüştürüldü. Zırhlı kale inşası fikriyle, Belçikalı General Henri Alexis Brialmont askerî mühendislik alanında büyük bir üne kavuşmuştu. Şöhretini artıran ve askerî çevreler tarafından tanınırlığını pekiştiren en önemli eseri, planlarını bizzat çizdiği ve yapım aşamasının her safhasını bizzat kontrol ettiği Anvers Kalesi'dir¹⁴. II. Abdülhamid, Osmanlı istihkâmları hakkında

13 Pınar Çevik Azap, *Tophane-i Âmire Müşiriyeti Teşkilat Yapısı*, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020, s. 198.

14 Salih Kış, "Köprübaşlarını Tutmak: Osmanlı Devleti'nin Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarını Tahkim Etme Teşebbüsü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/37 (2015), s. 365.

generalin bilgisine başvurmasını emretti. Hariciye Nezareti ve Belçika Devleti ile gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde Brialmont 6 Eylül 1892 tarihinde Yıldız Sarayı'nda huzura kabul edildi. General Brialmont'un başkanlığında Bahriye Nezareti'nde görevli subaylardan Ferik Faik Paşa, Erkan-ı Harbiye'den Binbaşı Sami Bey ve Kolağası Fuad Bey'den oluşan heyet, Nevruz isimli istimbotta Karadeniz Boğazı'ndaki istihkâmları teftişe çıktı. Bu ekip öncelikle Macar Kalesi'ne giderek incelemeler yaptı ve buradan sonra da Anadolu Kavağı'na geçti. Anadolu Kavağı'nın teftişinden sonra Ferik Faik Paşa heyetten ayrılarak İstanbul'a döndü. General Brialmont ve beraberindekiler ise Rumeli Kavağı ve Sıraş istihkâmlarını da teftiş ettikten sonra deniz yoluyla başkente geri geldiler. General ve ekibi, 1892 Eylül'ünde Karadeniz Boğazı'nın her iki yakasında bulunan bütün istihkâmlarda ve kalelerde incelemeler yapmışlardı. Özellikle Boğaz'ın Avrupa yakasında bulunan Kilyos Kalesi, Rumeli Kalesi, Garipçe Kalesi, Rumeli Kavağı Kalesi, Telli Tabya, Kireçburnu Tabyası ve Kalender Kalesi ile Asya yakasında bulunan Anadolu Hisarı, Anadolu Kavağı Kalesi, Riva Kalesi, Elmas Tabya, Poyraz Tabya, Filburnu Tabyası, Medcezir Kavağı Tabyası ve Selvi Tabyası savunma ve silah gücü bakımından yetersiz bulundu. Bu kale ve tabya birimlerinin su seviyesinden 10 metre yukarıda olmasından ve tepe noktalarının açık bulunmasından dolayı korunaksız oldukları tespit edildi. Ayrıca bu teftişte kale ve tabyalarda savunma yapamayacak derecede az miktarda Essen yapımı Krupp marka büyük silah olduğu görülmüştü.¹⁵ General Brialmont'un raporu, Karadeniz ve Akdeniz Boğazlarının savunmasını güçlendirmeye yönelik iki bölümden oluşmaktaydı. Raporda, savunma önceliği Karadeniz Boğazı'na verilmiş ve boğazın her iki yakasında bulunan kaleler, istihkâmlar ve tabyaların güçlendirilmesi gerektiği belirtilmişti. Karadeniz Boğazı için Kilyos ve Riva'da toprak tabyalar yapılması, üç güçlü istihkâm inşa edilmesi ve 280 mm obüslerle donatılması önerilmişti. Ayrıca, denizaltı saldırılarına karşı elektro otomatik torpidolarla korunacak iki tabya inşası planlanmıştı.

Akdeniz Boğazı'nda mevcut kaleler ve istihkâmlar güçlendirilecek, yeni tabyalar yapılacak ve torpido tüpleri eklenerek savunma gücü artırılacaktır. Bu önlemler, boğazların deniz saldırılarına karşı korunmasını amaçlamaktaydı.¹⁶

Bir diğer askerî uzman olan Von der Goltz Paşa, aynı tarihlerde gerçekleştirdiği Erkan-ı Harbiye seyahatlerinde daha çok İstanbul ve Boğazların bir düşman saldırısına karşı müdafaası senaryosu üzerinde durmuştur. Erkân-ı Harbiye Feriki Mehmed Şâkir Paşa'nın padişaha sunduğu 3 Nisan 1893 tarihli taktirinde Von der Goltz Paşa'nın 1888-1889 ve devam eden senelerde Belgradcık Ormanı

15 Salih Kış "Köprübaşlarını Tutmak", s. 369.

16 Salih Kış "Köprübaşlarını Tutmak", s. 370

civarında gerçekleştirdiği Erkân-ı Harbiyye seyahatlerinde, Karadeniz'den gelen bir düşman kolunun Boğaz'ın girişi civarında Rumeli sahiline ve aynı zamanda Anadolu sahilinde Riva'ya çıkarma yaptığı farzedilerek İstanbul'daki askerî kıtaların nasıl müdafaada bulunacakları ve hatt-ı müdafaanın nereler olması gerektiği mevzularının seyahatlerin esasını teşkil ettiğini, belirtmektedir¹⁷.

Von der Goltz Paşa, Rus kuvvetinin İstanbul Boğazı'nı geçmek ve İstanbul yakınına bir kuvvet çıkarmak için yeterli güçte olduğu düşüncesindeydi. Fakat İstanbul Boğazı'nın yakınına çıkarma yapmak kolay bir iş değildi. Ancak uygun hava şartlarında icra edilebilirdi. Anadolu yakasında Riva Koyu'nda bir yere yapılacak bir çıkarma, Avrupa yakasında olan şehir merkezine taarruz etmek isteyecek işgalciler için avantajlı harekât değildi. Avrupa yakasının kuzey kıyılarına yapılması muhtemel bir çıkarma ise çok daha endişe verici olmalıydı. Gümüşdere civarına yapılacak bir çıkarma sonrasında birliklerin hedefi İstanbul olacaktı. 1868-1887 arası yirmi yıllık dönemde yapılan meteorolojik gözlemlere atıf yapan Von der Goltz, diğer hava şartlarını da göz ardı etmeden, güney rüzgârlarının ortalama olarak etkinliğine işaret etmişti.¹⁸

Alman müşavir burada, Karadeniz'den gelen bir demir zırhlı ve torpidobot filosunun İstanbul Boğazı'nı kolaylıkla geçilebilme riskini tartışmıştır. Raporunda Avrupadaki Büyük Savaş'ı on yıl önceden öngördüğünü gördüğümüz Von der Goltz'un padişaha tavsiyesi, Boğazların savunmasını Avrupadaki iki muarız gruptan gelebilecek bir taarruzu caydırmak için takviye etmek olmuştur.

Von der Goltz Paşa, General Brialmont'nun teklif ettiği istihkâm planını tenkit eden ve sultana arz ettiği raporuyla onları geliştirmeye çalışan tek asker şahıs değildi. Alman deniz subayı Albay Alfred Stenzel de İstanbul Boğazı'nı ele geçirmeyi hedefleyen ayrıntılı bir Rus amfibi harekât senaryosunu ele alan bir çalışma neşretti. Aynı konudaki önceki incelemelere de atıf yapan Alman subay, muhtemel Rus çıkarma noktaları ve Osmanlıların kendilerini savunmak için tabya yapması gereken yerler için alternatifler teklif etti¹⁹.

Neşrettiğimiz layiha, II. Abdülhamid devrinde İstanbul Boğazı'nın muhtemel bir Rus tehdidine karşı nasıl müdafa edileceğine yönelik çalışmaların yalnızca Batılı askerî uzmanlar tarafından yürütülmediğini ortaya koymaktadır.

17 BOA, ATASE (=Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt), O.R.H (=Osmanlı-Rus Harbi), nr. 114-0-90 (3 Nisan 1893).

18 Gültekin Yıldız, "Boğazların Ruslara Karşı Savunması", s. 55.

19 Gültekin Yıldız, "Boğazların Ruslara Karşı Savunması", s. 57.

Keçecizâde İzzet Fuâd Paşa'nın İstanbul'un Müdafaasına Dair Raporu

1. Raporun Müellifi

Müellif, layihasını sadece “İzzet kulları” künyesi ile imzalamıştır. Bu imza sahibinin Keçecizâde İzzet Fuâd Paşa olduğu anlaşılmaktadır.²⁰ Fuâd Paşa, 12 Mayıs 1307 (24 Mayıs 1891) tarihli bir maruzatında da “İzzet kulları” imzasını tercih etmiş, “*akdemce dahi arz olunduğu üzre*” sözleriyle neşre konu layihasına atıfta bulunmuş, Rus tehdidi ve İstanbul'un müdafaasına dair layihadaki bazı ifadelerini tekrarlamıştır²¹. Layihada yer alan “*Şeref-şunûh ve sudûr buyurulan irâde-i hükümet-âde-i cenâb-ı şehin-şâhîlerine inkıyâden*” ibaresi ve İzzet Paşa'nın hatıralarında yer alan “*Karadeniz sahillerinde İstanbul müdafaâ hattını etüt etmeye memuren gezdiğim sıradaydı. Hünkâr tarafından maiyetime 90 mevcutlu bir de süvari bölüğü verilmişti. Bölüğü talim ve terbiye ederek numune süvari bölüğü haline koymuştum...*” bilgisi bu layihanın II. Abdülhamid'in emriyle hazırlandığını göstermektedir. İzzet Paşa yine hatıralarında, Ali Nizamî Paşa başkanlığında Alman İmparatoru II. Wilhelm'e gönderilen elçilik heyeti içerisinde bulunduğu sırada, imparator kendisine;

“*Holzen bana sizden aldığı, İstanbul'un Karadeniz cihetinden müdafaasını gösteren izahatı söyledi. Bu izahat Golç'ten (Von Der Goltz) aldığım layihaya çok tevafuk ediyor. Çok ziyade nazar-ı dikkâtimi celbetti. Tebrik ederim. Memleketiniz için çok iyi bir asker olacaksınız.*”²² ifadesiyle imparatorun çalışmamıza konu olan layihadan övgüyle bahsettiği görülmektedir. İzzet Fuâd Paşa, Berlin dönüşünde padişaha sunmak üzere Alman ordusunun gerçekleştirmiş olduğu manevraları kaleme aldığı layihasında da imparator ile aralarında geçen diyaloga yer vererek Boğaz'ın Karadeniz cihetinden müdafaası hakkındaki görüşlerine yer vermiş ve “*geçenlerde hasbe'l-vazîfe huzûr-ı şevket-makrûn-ı şehinşâhîlerine arz eylediğim vecihle fi'l-hakika Karadeniz Boğazı'ndan içerü girmek niyetinde bulunacak...*”²³

20 Keçecizâde İzzet Fuâd Paşa, layihasında olduğu üzere resmî yazışmalarını da “İzzet kulları” şeklinde imzaladığı görülmektedir: Nitekim bk. BOA, Y.PRK.HH (=Yıldız Perakende Evrakı Hazine-i Hassa), nr. 25/8 (12 Cemâziyelevvel 1309/14 Aralık 1891); Y.PRK. HH, nr. 25/21: Y. EE, nr. 15/155 (22 Teşrinisânî 1311/4 Aralık 1895); BOA, Y.PRK.MYD (=Yıldız Perakende Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi), nr. 21/15.

21 Bu maruzat için bk. BOA, Y. PRK. ASK (=Yıldız Perakende Evrakı Askerî Maruzat), nr. 72/24, (12 Mayıs 1307/24 Mayıs 1891). Belgenin görseli ve transkribe metni için bk. Ekler-1.

22 Anıl Göç, *Sultan Abdülhamid'in Yaveri Keçecizâde İzzet Fuad Paşa'nın Hatıraları (1867-1900)*, İstanbul 2023, s. 93.

23 BOA, Y.PRK.MYD, nr. 21/15.

ifadesi ve Berlin ziyaretinin tarihi dikkate alındığında layihanın 1889 tarihinde hazırlandığı anlaşılmaktadır.

İzzet Fuâd Paşa, Tanzimat döneminin meşhur sadrazamlarından Fuâd Paşa'nın torunudur. Babası Kazım Bey, annesi Gülbiz İkbâl hanımdır. Ailesinin tek çocuğu olarak büyüyen İzzet Fuâd Paşa, ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamlamış, ardından askerlik eğitimi için Fransa'ya gitmişti.²⁴ Saint-Cyr Harp Akademisi'nde süvari mektebinde ve bir müddet 11'inci chasseur (Avcı) alayında aldığı eğitimle modern askeri bilgilerle donanmıştı.²⁵ 1874'te Kolağalık (Yüzbaşı) rütbesiyle askeriye dahil olmuştu.²⁶ 1876 Osmanlı-Sırp Savaşı'na gönüllü olarak katılmıştı.²⁷ Ardından 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda (93 Harbi) Rumeli'de görev almış, savaş sonrasında sarayda padişah yaverliği²⁸ ve ardından Paris Ateşemiliterliği,²⁹ İstabl-ı Âmire Müdürlüğü gibi görevlerde bulunmuş ve bu görevi sırasında bazı eleştirileri sebebiyle Bekir Ağa Bölüğü'nde kısa bir hapis hayatından sonra Halep'e sürgüne gönderilmişti. Burada Süvari Komutanlığı görevini yürütmüştü. Paşa, 1900-1908 yılları arasında Madrid elçiliği görevini üstlenmiş, 1906'da Ferik (Tümgeneral) rütbesine yükseltilmiştir. Ocak 1911'de Rumeli Orduları Süvari Müfettişi olarak görev yaparken askerlikten istifa etmiştir. Ancak Balkan Savaşları sırasında yeniden orduya dönmüş ve III. Mürettep Süvari Kolordu Komutanı olarak Çatalca Muharebeleri'nde görev almıştır. Balkan Savaşları sonrasında İttihat ve Terakki yönetimi tarafından emekliye sevk edilmiştir. Emeklilik döneminde yazı hayatına devam eden İzzet Fuâd Paşa, askeri strateji ve tarih üzerine eserler kaleme almıştır. Özellikle 1293 Osmanlı-Rus Savaşı hakkında yazdığı “*Kaçırılan Fırsatlar*” adlı eseri ve çeşitli makaleleri bu dönemde yayımlanmıştır. Milli Mücadele yıllarında İttihat ve Terakki karşıtı görüşleriyle bilinen Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na destek vermiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra İstanbul'da zor koşullar altında yaşamış ve maddi sıkıntılar çekmiştir.

İzzet Fuâd Paşa, hayatının son dönemlerinde ciddi sağlık sorunlarıyla mücadele etmiş ve 26 Kasım 1928'de Taksim Fransız Hastanesi'nde vefat etmiştir. Cenazesi

24 Sezai Balcı, “Keçecizâde İzzet Fuat Paşa'nın *Harb-i Umumi* Hatıratım Adlı Eseri”, 2. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Bilimler Kongresi, ed. Sinan Demirtürk-M. Hanefi Bostan, 7-8 Aralık 2018, s. 36.

25 Anıl Göç, *Sultan Abdülhamid'in Yaveri Keçecizâde İzzet Fuad Paşa'nın Hatıraları (1867-1900)*, s. 201.

26 BOA, İ.HB (=İrade Harbiye), nr. 142/35 (21 Eylül 1329); İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Yıldız Arşivi, nr. 90965/10.

27 Anıl Göç, *Bir Genç Askerin Muharebe Hatıratı (Sırp Muharebesi 1876-1877)*, İstanbul 2024, s. 209.

28 Mustafa Arıkan, “Keçecizade İzzet Fuat Paşa Biyografisine Katkı Beş Yıl Sonra Doğmak Üç Yıl Önce Ölmek” *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 17/27 (Aralık 2019), s. 346.

29 BOA, HR. TH (=Hariciye Nezareti Tahrirat), nr. 56/34 (28 Cemaziyelahir 1302/13 Nisan 1885).

Bayezid Camii'nde kılınan namazın ardından defnedilmiştir. Paşa, askeri kariyeri ve yazılarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde önemli izler bırakmış bir şahsiyettir.³⁰

2. Raporun Fizikî Durumu

Bu neşre konu olan layiha, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Tarih Yazmaları, nr. 9398'de kayıtlıdır. Ebadı, 370x230 mm'dir. Layihanın adının kaydedildiği bir kapak sayfası, müellifi tarafından numaralandırılmış 26 sayfa ve numara verilmeyip her ikisi de çift sayfayı kapsayacak surette tanzim edilmiş iki haritadan oluşmaktadır.

Müellif, layihasını rika hattı ile kaleme alınmıştır. Layihanın ismini kırmızı ile ve harekeli olarak tertip etmiştir. Metinde, harita, fotoğraf, plan ve şekillere atıf yaptığı kısımlarda ise harita ve fotoğraflar için kırmızı; planlar için mavi; şekiller için de sarı mürekkep kullanmıştır.

Layiha, hitap ifadelerinden açıkça anlaşılacağı üzere padişaha takdim edilmek üzere hazırlanmıştır. Metinde herhangi bir tashih mevcut değildir. Müellif, başlık haricinde hareke kullanmamış, ancak cümleleri nokta ile birbirinden ayırmış ve metni paragraflara taksim etmiştir.

3. Raporun Muhtevası

Keçecizâde İzzet Fuâd Paşa, layihasını, "*Dersa'âdet'in Anadolu Cihetince Müdafası Hakkında Lâyihâ-i Kemterânemdir*" şeklinde adlandırır. Mütalaalarını 1-8. sayfalar arasında kaleme almış; 9-23. sayfalar arasında 16 fotoğraf, 5 plan, 5 şekille mütalaalarını teyit etmiş; 24. sayfada payitahtın Anadolu cihetinden savunulması için "*elzem, lâzım ve üçüncü derecede*" şeklinde gruplandırmak suretiyle "*te'sîs ve inşâsını istirhâm*" ettiği şeylerin cetvelini hazırlamış; 25-26. sayfalarda Karadeniz sahili ile Üsküdar arasındaki köylerin askeri ehemmiyetlerini değerlendirdiği bir istatistik cetveline yer vermiş; devamında iki harita ilave etmiştir.

Layihada İzzet Paşa, Rusların Anadolu Feneri'nden Şile'ye kadar olan saha içerisinde bir noktaya çıkarma yaptıkları takdirde nasıl karşı konulabileceğinin cevabını arar. Askerî stratejideki öngörülmezliğin derecesi, çatışmaya en iyi nasıl hazırlanılacağı ve riskin en iyi nasıl yönetileceği konusundaki sorularla başlamaktadır. "Karşı strateji"de temel olan hususlardan biri de çatışmaya karşı

³⁰ Mustafa Arıkan, "Keçecizade İzzet Fuat Paşa Biyografisine Katkı Beş Yıl Sonra Doğmak Üç Yıl Önce Ölmek" s. 340, 345.

yapılan hazırlıktır. Stratejinin önemli bir rolünün savunma ve caydırıcılık olduğu düşünüldüğünde bu tarz askerî raporlar devreye girmektedir. Bu bağlamda senaryo planlaması stratejinin önemli bir vechesi haline gelmektedir³¹. Vatanın müdafaası söz konusu olduğunda varsayımlar üzerine hazırlanan bu tarz raporlar hayati önemi haizdir. Bu raporlarda göze çarpan hususlardan biri de çatışma senaryosunu, icra yetkisi elinde bulunan idarecilere kabul ettirmek ve rapor doğrultusunda alınacak tedbirler hususunda onları harekete geçirmektir.

İzzet Paşa'ya göre, 1877-1878 Harbi'nden sonra Osmanlı ordusunda gerçekleştirilen modernleşmenin getirdiği ilerlemeyle birlikte müdafa hatları da *"gereği gibi"* tahkim edilmiştir. Buna karşılık, İstanbul'un Anadolu cihetinin müdafaası *"her nasılsa"* sadece Karadeniz istihkâmlarından ibaret kalmıştır. Bu durum, şimdiye kadar bölge hakkında doğru malumata sahip olunamamasından kaynaklanmıştır. Boğaz'ın Anadolu sahillerinde askerî harekâta elverişli yolların ve sahilde düşmanın çıkarma yapabileceği yerlerin bilinmemesinin başlıca sebebi, Anadolu cihetinin doğru bir haritasının olmaması ve o civarda gereği gibi arazi çalışmaları yapılmamasıdır.

Keçeci-zâde İzzet Paşa, Beykoz'dan Şile Kasabası'na kadar Karadeniz sahillerini ve Şile'den İzmit Körfezi ile Üsküdar'a kadarki bütün araziye keşf ve bu suretle bölgedeki yolları, kasabaları, köyleri, bunların birbirlerine olan mesafelerini, haiz oldukları ehemmiyeti, asker sevki için gerekli istatistikleri, İstanbul'un Anadolu yakasından müdafaası gerekli tabii ve fennî savunma hatlarını bizzat tespit ve tayin etmiştir. Arazide yaptığı araştırmalar neticesinde mevcut haritaların tamamının yanlış olduğu, bunların fennî kaidelere göre değil de kulaktan dolma bilgilerle yapıldıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu haritaların ölçekleri gerek asker sevki gerekse askerî tahkimât için kâfi olmadıkları gibi hepsinde de yollar, dereler, kasabalar ve köylerin mevkiileri yanlış belirlenmiştir. Bundan dolayı İzzet Paşa rapora konu olan yerlerin yeni haritalarını hazırlamıştır. 1 numaralı haritada bölgede mevcut kasabalar, köyler, dereler ve yolları hakikate yakın surette tayin ederek şimdilik askerî harekât için başvurulabilir hale getirmiştir. Tabyalar ve askerî manevralar için haritada dağların da gösterilmesi gerekli ise de bu hayli zaman alacağından yalnızca Boğaz civarını ihtiva eden 2 numaralı haritada düşmanın çıkarma yapmasına gayet müsait olan sahillerin topoğrafya planlarını resmetmiştir.

Askerî harita eksikliğini bu suretle telafi eden İzzet Paşa, Karadeniz Boğazı'ndan girme teşebbüsünde bulunacak düşmana karşı Boğaz'ın Anadolu ve Rumeli yakalarında yer alan ve günden güne sayıları artan istihkâmlar birçok hizmetler

31 Jeremy Black, *Dünya Tarihinde Askerî Strateji*, çev. Bestami S. Bilgiç, İstanbul 2021, s. 71.

verebilecek durumda olsalar da 2 numaralı haritadan anlaşılacağı üzere bunların hakiki bir müdafaa için asla yeterli görülemeyecekleri kanaatindedir. Zira “*Rusyalı’nun*” Osmanlı İmparatorluğu’yla muharebeye girmesi halinde Romanya ve Sırbistan’ın yardımlarından “*pek de*” emin olamaması ve Avusturya’nın Rus birliklerini arkadan vurması ihtimalini hesaba katmaya mecbur olması Rumeli cihetinden saldırıya geçmesine mâni olabilir. Ancak halihazırda Rusya’da yapılan hazırlıklar ve zihinleri en çok meşgul eden mesele, Rus ordusunun Osmanlı İmparatorluğu’nun Karadeniz sahillerindeki bir noktasına asker çıkarmasıdır. Kırım’daki bazı mevkiilerin İstanbul Boğazı arazisiyle benzerliğinin Rusya’nın bu manevralarını kolaylaştırdığı dahi rivayet edilmektedir.

Paşanın ifadesiyle, Rus gemilerinin Karadeniz Boğazı’ndan cebren girmeye hiçbir vakit cesaret edemeyecekleri muhakkak olmakla birlikte mevcut savunma vasıtaları ile bu yolda bir teşebbüse ihtiyaçları olmayacağı da açıktır. Çünkü Anadolu Feneri’nden Şile Kasabası’na kadar iki ve Rumeli Feneri’nden Rumeli Karaburnu’na kadar bir eski ve viran kale ile gayet zayıf ve ehemmiyetsiz iki tabyadan başka hiçbir müdafaa unsuru mevcut değildir. Hatta Kilyos’taki gayet eski kalenin harap haldeki duvarları üzerine altı adet büyük Krupp marka toplar yerleştirilmiş olmasına rağmen kaleye denizden atılacak bir top güllesinin isabet etmesi halinde bu topların altısı da duvarlarla beraber denize düşerler. Boğaz’ın sağ ve sol cihetlerinden birine asker çıkartarak Boğaz’ın müdafaasına memur istihkâmları arkadan zapt etmeye mevcut savunma vasıtaları son derece müsaittir. Bu durumda Karadeniz Boğazı’nın tahkimi hususunda şimdiye kadar yapılan harcamaların bir o kadarı daha sarf edilse bile sahildeki lüzumlu noktalar tutulmadıkça bu harcamaların beyhude olacağı açıktır.

İzzet Paşa, Rusya’nın Rumeli sahilinden saldırması halinde kendilerini karşılayacak Osmanlı askerlerinin korkusundan ve Anadolu sahillerinin daha müsait olmasından ötürü Anadolu cihetini Rumeli’ye tercih edeceklerini daha muhtemel görür. Paşanın değerlendirmesiyle, Anadolu sahilinde Fener’den Şile Kasabası’na kadar asker çıkarmaya uygun olan kumluk sahiller, Fener ile Yun Burnu arasındaki Kabakoz Deresi ağzı; Yun Burnu ile Soğan Adası arasındaki kumsal ve dere ağzları; Soğan Adası’ndan Riva Deresi’ne kadarki diğer kumluk sahiller ve Klari Burnu; Adacıklar; İncirağzı; Karakiraz-Kurna; Tomalı; Alacalı ve Şile civarı kumsallarından ibarettir. Bu mevkiilerin ehemmiyeti iki kısma ayrılır. Birinci kısmı, Boğaz istihkâmlarını arkadan zapt ve Beykoz’a asker sevk etmeye imkân tanır ki burası Fener’den Riva’ya kadarki kumsallardır. İkinci kısmı, Riva’dan Şile’ye kadarki bölgedir ki burası da sahile asker çıkarmaya oldukça elverişli olup bir veya birkaç ordunun Üsküdar’a doğru hareket etmesine imkân tanır. Riva Köyü haricinde sahildeki kasaba ve köylerin büyük çoğunluğu

ihracatını Üsküdar'a nakletmeye mecbur olduğundan sahili takip eden yolların tamamı Üsküdar'a ulaşır. Riva'dan Şile'ye kadar uzanan bölgedeki yolların büyük çoğunluğu Ömerli Köyü'nden ve bir kısmı da Hüseyinli ve Çavuşlu geçitlerinden geçerek Alemdağı Köyü'nde birleşir.

İncirağzı, Karakiraz ve Tomalı kumsallarından Ömerli vasıtasıyla Üsküdar'a giden yollar yaz mevsiminde, yani Karadeniz sahillerine asker çıkarmaya elverişli olan bir mevsimde askerî harekâta son derece müsait oldukları gibi 1 numaralı haritadan anlaşılacağı üzere sayıca da çok fazladır. 1, 2, 3 numaralı planlar ile 5 numaralı Şile planında gösterilen dere ağızlarıyla kumsallardan başlayıp Üsküdar'a varan yollar yaz mevsiminde tâli yollara nazaran daha mükemmel durumdadırlar ve bu arazi ile Riva civarı ehemmiyetlerine binaen birçok defalar Rusların casusluk faaliyetlerine hedef olmuştur.

Keçeci-zâde İzzet Paşa, *“Dersa'âdet'in Anadolu cihetince müdâfa'ası Boğaz müdâfa'asına merbut olmakla berâber ayrıca bir şu'beyi dahi hâ'iz olup bunun ehemmiyet ve iktidârı Çatalca hattının Kal'a-i Sultânîyye müdâfa'asına olan nisbet ve ehemmiyeti derecesindedir”* diyerek İstanbul Boğazı'nın savunulmasının nasıl organize edilmesi gerektiğini ele alır. Müelife göre, Anadolu yakasında gerçekleştirilecek müdafaanın birkaç hatta taksimi mümkün ise de bunların en mühimleri birinci derecede Riva Deresi'nin teşkil ettiği hattır. Burası adı geçen derenin ağzından Ömerli'ye kadar ve Ömerli'den İzmit Körfezi civarında Aydos Dağı'na doğru bir yarım daire teşkil eden dağ hattıdır. İzzet Paşa, padişaha arz ettiği haritasından, İstanbul önlerindeki eski muharebelerden ve Aydos Dağı'nda mevcut kale duvarları gibi kadim eserlerden anlaşılacağı üzere Anadolu cihetinde payitahtın bundan daha mükemmel bir müdafa hattının olmadığını, hatta buranın coğrafi yapısının savunma için son derece müsait olup Şekil 1'de gösterdiği gibi Çatalca hattına dahi tercih edileceğini ileri sürer.

Paşanın tespitlerine nazaran, şimdiki halde bu hat üzerinde Yun Burnu ve Elmas Tabyalar'dan başka hiçbir müdafa hattı mevcut olmayıp, bu tabyalar da gereği gibi inşa edilmiş olsalar bile genel bir savunma için yeterli değildirler. Zikredilen tabyalar mevcut durumlarıyla ancak bir saat harp etmeye müsait olabilirler. Harap bir halde bulunan bu tabyalar birçok açıdan yetersizdirler. Siperlerinin sathı en az on beş, yirmi metre olması gerekirken birininki dört, diğerininki yedi metre olup şimdiki toprakların mermisine asla mukavemet edemez durumdadırlar. Gerek sahil boyunca gerekse Şile havalisindeki bütün tabyalar bu kaideye göre ve tamamı burunlara, gayet uzaktan mesafeleri tayin olunabilir mevkiilere inşa edildikleri gibi sulh zamanlarında tabyaların üzerinde bulunan sancak direkleri de mesafelerinin belirlenmesini kolaylaştırmaktadır. Halbuki sahil müdafaasında

en ziyade dikkat edilmesi gereken husus, düşman gemileri bu istihkâmları görmek ve üzerlerine ateş etmek için sahile oldukça yaklaşmaya mecbur oldukları halde bile bunları iyice görememeleridir. Bahsi geçen sahiller, bu türden gizli tabya inşasına oldukça müsaittir. Düşman sahilde bir veya birkaç noktaya asker çıkarma niyetinde bulunduğu takdirde bu noktaları müdafa eden istihkâmları uzaktan ateş altına alarak kısa bir zaman zarfında etkisiz hale getirirse istediği gibi sahile yaklaşıp asker sevk edebilir. Şayet düşman, istihkâmları göremeyip ve mesafelerini tayin edemeyip sahile yaklaşmak zorunda kalırsa gemilerin yüksek kavisli mermileri istihkâmlara fazla zarar vermez ve askerin sahile sevki gayet zor olur. Yun Burnu ve Riva Elmas Tabyası buna uygun inşa edilmişlerse de mevcut durumlarıyla bırakılmaları uygun olmayıp Şekil 3'te gösterildiği gibi bunların alçaltılmaları gereklidir.

Görüldüğü üzere Boğaz'ın emniyeti için Riva'ya büyük önem atfeden İzzet Paşa, Riva sahilinin müdafaasını hususî bir başlık altında ele alır. Paşanı tespitlerine göre, Boğaz istihkâmlarına arkadan hücum amacıyla gelecek olan düşman gemileri Karadeniz Boğazı'yla Riva Deresi ağzında bir noktaya asker çıkarmaya teşebbüs eder ise bu sahillerde manevraya müsait yer, Riva'dan Soğan Adası'na ve Soğan Adası'ndan Yun Burnu yakınına kadar olan kumsallardır. Fakat bu noktalara en güzel havada dahi bin adım kadar yaklaşılabilir, sonra asker sandal ile sahile sevk edilebilir. Hâlbuki düşmanın böyle bir teşebbüsüne karşı hâlihazırda mevcut tabyalar yetersiz olmakla birlikte esasen bunlara ihtiyaç da yoktur. Keçeci-zâde, "Dersa'âdet'in kapısı" kabul ettiği bu mühim noktanın kolayca müdafaası için şöyle bir tavsiyede bulunur: Soğan Adası, Riva sahilini iki kısma ayırmaktadır ve deniz seviyesine yakın bir kumsal ile sahile bağlanmaktadır. Bu kumsal üzerine iki toplu yeni sistem bir zırhlı kule inşa edilirse, bu kulenin önünde Soğan Adası hayli yüksek ve muhkem bir tabii siper vazifesi üstleneceğinden ve kuleyi denizden görmek mümkün olmayıp, kule ise sahile yaklaşan sandalları iyice görebileceğinden sahile sandal ile asker çıkarılmasına imkân vermeyecektir. Şayet düşmanın Soğan Adası'na asker çıkartıp burayı işgal edeceği düşünülürse, Plan 4 ve Şekil 4'te gösterildiği üzere karşı konulduğu takdirde bunun engellenmesi mümkündür. Bazı noktalara telgraf merkezleri, karakollar, bilhassa da mükemmel dürbünlü gözetleme kuleleri tesis edilirse düşman bu taraflarda hiçbir teşebbüste bulunamaz.

İzzet Paşa, inşasını gerekli gördüğü zırhlı kule ve sairenin kabul edilmemesi halinde olacakları ise şöyle resmeder: Karadeniz'deki Rusya limanlarının bir veya birkaçından asker yüklenmiş olarak yola çıkan donanmanın Riva sahiline ulaşmasını görse görse tabyalardan biri görebilip derhal vaziyeti telgrafla Boğaz

Muhafızlığı'na bildirir. Boğaz Muhafızlığı, durumu padişaha arz eder. Alınan emre binaen düşmanı karşılamak üzere sevk edilecek birliklerin seferber edilmeleri, vapurlara bindirilmeleri, bu vapurların Beykoz'a ulaşmaları, askerin karaya çıkarılıp lüzumlu noktalara sevki ve savaşa hazır hale getirilmeleri ancak on yedi saatte gerçekleştirilebilir. Bu zaman zarfında düşmanın on altı taburdan ibaret bir fırkasını alıp gelecek donanma, mevcut tabyaları kısa zaman içerisinde ateş kesmeye mecbur ederek Boğaz'ın ağzına doğru bir manevra yapabilir. Bu hesaba göre düşman fırkası gece karanlıkta tamamıyla sahile çıkmış ve sabaha karşı hareketle saatte beş kilometre mesafe yol alarak Riva kumsalından on beş kilometrelik mesafede bulunan Macar istihkâmına nihayet üç saat içerisinde varmış olur. Düşman, sahilden gece saat 7'de hareket ederse sabaha karşı saat 10'da Beykoz'a gayet yakın olan Macar istihkâmına varabilir. Boğaz'ın Anadolu tarafındaki diğer istihkâmları sahile daha yakın olduklarından bunlara yönelik hücum, Macar istihkâmına gerçekleştirilen saldırı ile aynı zamanda icra edilebilir. İstihkamların arka taraflarında hiçbir müdafa vasıtası bulunmadığı için hepsi aynı anda düşmanın eline geçebilir. Böyle bir durumda düşmanın Boğaz dışında bekleyen harp gemileri Boğaz'dan içeriye girebilirler. Riva sahilinin muhafaza altına alınarak bu gibi vahim bir hadiseye meydan bırakmamak için müdafa vasıtalarının kısa süre içinde mükemmelen hazırlanması gerekmektedir.

İzzet Paşa, Boğaz'ın Anadolu sahillerinin müdafaası için gerekli gördüğü tedbirleri de önem derecelerine göre üç aşamalı olarak şöyle tasvir eder:

Birinci derece önemli tedbirler:

Riva sahilinin hakiki surette muhafaza altına alınması için Şekil 4'te belirlenen noktalara,

- 1-Soğan Adası'na bitişik bir zırhlı kule.
- 2-Yun Burnu ve Elmas tabyalar civarında iki adet üçer topluk gizli tabya.
- 3-Yun Burnu'nda bir süvari karakolu.
- 4- Soğan Adası Köprüsü'nde bir piyade karakolu.
- 5-Bu noktaların telgrafla birbirlerine bağlanması.
- 6-Yun Burnu ile Soğan Adası Köprüsü ve Elmas'a birer mükemmel dürbünlü gözetleme kuleleri.
- 7-İnşa olunacak tabyaların gizli olmaları.

İkinci derecede gerekli tedbirler:

- 1- Yerini belirttiği ve düşman mermisinden korunaklı olan noktaya Riva Deresi'nde bir köprü.
- 2-Mevcut şosenin bu köprüye bağlanması.
- 3-Yun Burnu'nda hâlihazırda su bulunmadığından orada bir çeşme.
- 4- Bazı köprülerin tamiri.
- 5-Bu civardaki tabyalarda bulunan zabitlerin değiştirilmesi.
- 6- Bahsedilen sahillerde daima süvari tecessüs kolları gezdirilmesi.
- 7- Avcı ve balıkçı kıyafetinde gezen Rusya zabitleri hakkında gerekli tedbirlerin alınması.
- 8-Karagöz ve Kurna dereleri ağzına iki tabya inşası.

Üçüncü derecede önemli tedbirler:

- 1- Şile istihkâmlarının değiştirilerek alçaltılması.
- 2-Şile ve Riva arasında iki noktaya süvari karakolları yapılması ve bunlarda birer telgraf merkezinin bulunması.
- 3-Beykoz'da hiç olmazsa bir alay piyade, bir alay süvari ve iki bataryadan ibaret bir kol bulundurulması.
- 4-Karadeniz'den Üsküdar'a giden yolların birleşme noktası olan Ömerli Köyü ile Alemdağı'nda birer süvari karakolunun inşası.
- 5-Riva Deresi'nde bulunan Hüseyinli Geçidi'ne ve Riva'nın bazı kollarına birer köprü inşası.

4. Transkripsiyon Usûlü

Neşrini gerçekleştirdiğimiz “*Dersa’âdet’in Anadolu Cihetince Müdafası Hakkında Lâyiha-i Kemterânemdir*” isimli metnin transkripsiyonunda Türkçe, Arapça, Farsça kelimelerin yazımı sırasında uyulması gereken usûle riayet edilerek; Türkçe kökenli kelimeler okunduğu gibi, Arapça ve Farsça kelimelerde uzun okutan elif (ل), vav (و), ye, (ي) harfleri metinde “â, û, î” şeklinde ve kelimelerin ortasında ve sonunda bulunan ayn (ع) harfi (‘) işaretiyle, ortada ve sonda gelen hemze (ء) harfi ise (’) işaretiyle belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA, ATASE, O.R.H, nr. 114-0-90.

BOA, C. AS, nr. 250/1453.

BOA, HR. TH, nr. 56/34.

BOA, ML. MSE, nr. 905.

BOA, Y. PRK. ASK, nr. 72/24.

BOA, Y.PRK. AZJ, nr. 19/36.

BOA, Y.PRK. HH, nr. 25/8.

BOA, Y. PRK. HH, nr. 25/21.

BOA, Y.PRK.MYD, nr. 21/15.

Araştırma Eserler

BALCI, Sezai, “Keçecizade İzzet Fuat Paşa’nın Harb-i Umumî Hatırâtı Adlı Eseri”, 2. *Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi*, C. 4, (Ed. Sinan Demirtürk-Hanefi Bostan), Ankara 2018, s. 37-44.

BLACK, Jeremy, *Dünya Tarihinde Askerî Strateji*, çev. Bestami S. Bilgiç, Timaş Yayınları, İstanbul 2021.

BOSTAN, Hümeysra, *Defending The Ottoman Capital Against The Russian Threat: Late Eighteenth Century Fortifications Of Istanbul*, İstanbul Şehir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul 2020.

ÇAYCIOĞLU, Serdar Oğuzhan, “1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Müstakil Kafkasya Kolordu Komutanlığı’nın Boğazlara Yönelik Askerî Harekât Planları, *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştay Bildirileri*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s. 23-33.

———, *Rusya’nın Kafkasya Siyaseti General Paskeviç’in Başkomutanlığı Dönemi (1827-1831)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2021.

ÇEVİK AZAP, Pınar, *Tophane-i Âmire Müşiriyeti Teşkilat Yapısı*, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.

GÖÇ, Anıl, *Sultan Abdülhamid’in Yaveri Keçecizade İzzet Fuad Paşa’nın Hatıraları (1867-1900), Bir Genç Askerin Muharebe Hatıratı (Sırp Muharebesi 1876-1877), Harb-i Umumi Günlüğü (1914)*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2024.

- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, “Boğaziçi”, *DİA*, Cilt: 6, İstanbul 1992.
- KIŞ, Salih, “Köprübaşlarını Tutmak: Osmanlı Devleti’nin Akdeniz ve Karadeniz Boğazlarını Tahkim Etme Teşebbüsü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/37 (2015), 364-375.
- KEÇECİZÂDE, İzzet Fuâd Paşa, Dersa’âdet’in Anadolu Cihetince Müdâfa’ası Hakkında Lâyiha-i Kemterânemdir, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 9368.
- KOÇAK, Turgay, “İstanbul Boğazı’nın Son Savunma Mevzii: Nakkaş Tabyası”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu XI*, ed. Coşkun Yılmaz, c. II, İstanbul 2021, s. 371-383.
- ORHONLU, Cengiz, “Boğaziçi”, *İslam Ansiklopedisi*, c. II, s. 690-692, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1978.
- ŞENYURT, Oya, “III. Selim Döneminde İnşaat Ortamını Yönlendiren İki Fransız Mühendis ve Kale Tamirleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 28/2 (2013), 149-194.
- TANRIVERDİ, Mustafa, “Mihail Kutuzov’un İstanbul Büyükelçiliği ve Askerî İstihbarat Faaliyetleri (1793-1794)”, *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s. 1-21.
- TOPRAK, Seydi Vakkas, “Rus Tehdidine Karşı İstanbul Boğazı’nın Güvenliği ve Tahkimi Meselesine Dair Bazı Tespitler (1774-1789)”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 131/258 (2022).
- , “İstanbul Boğazı’nın Savunma Önlemleri Kapsamında Boğaz Kalelerinin Tahkimi (1789-1792)”, *İbn Haldun Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları-VI*, ed. Yunus Emre Tansü, İksad Yayınevi, Ankara 2020.
- UĞURLU, Ayşe Hilâl, *III. Selim’in İstanbul’u: Siyâsî ve Askerî Dönüşümler Işığında İmar Faaliyetleri*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2012.
- YETİŞKİN KUBİLAY, Ayşe, “Batı Kaynaklı Haritalardaki İstanbul”, *Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi*, Cilt: I, s.522-543.
- YILDIZ, Gültekin-Ünsal, Coşkun, *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019.
- , “Boğazların Ruslara Karşı Savunması: Avrupalı Güçler ve Osmanlı Devleti’nin Askerî İstihbarat Faaliyetleri ve Harekât Planları (1815-1914)”, *Çarlık Rusyası ve Boğazlar Harp Tarihi Çalıştayı Bildirileri*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019.
- ZORİN, Andrei, *By Fables Alone: Literature and State Ideology in Late-Eighteenth-Early-Nineteenth-Century Russia*, Academic Studies Press, Brighton 2014.

METİN

Dersa'âdet'in Anadolu Cihetince Müdafa'ası Hakkında Lâyiha-i Kemterânemdir

Hüve

Müstağnî-i arz u beyân olduğu vecihle muhârebe-i ahîreden şimdiye kadar Memâlik-i Mahrûse-i şâhânelerinde tensikât-ı askeriyyenin terakkî-i fevka'l-âdesiyle berâber müdâfa'a hatları dahi gereği gibi kesb-i metânet eylemiş olduğu hâlde her nasılsa Dersa'âdet'in Anadolu ciheti müdâfa'ası Bahr-i Siyâh istihkâmâtı hatlarından ibâret kalmıştır. Bunca ikdâmat-ı cihân-derecât-ı hazret-i hilâfet-penâhîlerinden Anadolu cihetinin mahrumiyeti mücerred şimdiye kadar bu cihet hakkında ma'lûmât-ı sahîlhaya dest-res olunamamasından neşet ederek ve hatta Karadeniz Boğazı'nın Anadolu sevâhilinde harekât-ı askeriyyeye elverişli yollar ve sâhilde düşmana müsâ'id noktaların ma'dûm hükmünde kalmasına başluca sebep Memâlik-i Mahrûse-i şâhânelerinin Anadolu cihetince doğru bir haritasının mevcûd olmamasından ve o civârlarda lâıyıkı vechile gezilmemesinden neşet etmiş olduğu tahakkuk eylemiştir. Şeref-şunûh ve sudûr buyurulan irâde-i hükümet-âde-i cenâb-ı şehin-şâhîlerine inkıyâden Beykoz'dan Şile Kasabası'na kadar Bahr-i Siyâh sevâhilinin ve işbu kasabadan İzmid Körfezi ve Üsküdar'a kadar kâffe-i arâzinin keşf ve mu'ayenesi bi'l-icrâ arâzi-i mebhûsede büyük ve küçük yollar ve kasaba ve karyeler ve bunların yek-diğerine olan mesâfâtı ve ha'iz oldukları ehemmiyeti ve sevk'e'l-ceyşe â'id istatistikleri ve Dersa'âdet'in Anadolu cihetince hatt-ı müdâfa'a-i tabî'iyye ve fennîsi min-gayr-i haddin ta'yîn edilmiştir. Mevcûd haritaların kâffesini arâzi üzerinde hîn-i tatbîkde bunların yanlış olduğu ve binâberîn (s.2) işbu arâzide şimdiye kadar müdekkikâne gezinüp kavâ'id-i fenniyyeye tevfiân tanzîm edilmeyüp mesmû'ât üzerine yapılmış oldukları tebeyyün eylediği gibi bu haritaların mikyâsı gerek sevkü'l-ceyş ve gerek ta'biyyü'l-ceyş için dahi gayr-i kâfi görüldüğünden başka cümlesinde gerek yollar ve gerek derelerle kasaba ve karyelerin mevâki'i yanlış ta'yîn olunarak hâ'iz oldukları ehemmiyeti dahi gâ'ib etmiş olduklarından bu mevâki'de asâkir-i şâhâneleri için olsun düşmân için olsun harb etmek pek müşkildir zannolunur. Tanzîm ve takdîmine cür'et eylediğim **1 numaralı** haritada kasaba, karye, yollar ve dereler hakikate pek yakın sûrette ta'yîn olunarak şimdilik harekât-ı askeriyyeye kâfi olur fıkır kâsırânesinde bulunarak ta'biyye ve manevra husûsuna gelince işbu haritanın üzerinde dağların resm edilmesi iktizâ eder ise de bu da birçok zamâna muhtaç olduğundan dağların yalnız Boğaz civârını hâvî **2 Numaralı** harita ile düşmanın asker sevk etmesine gâyet müsâ'id olan sevâhili hâvî topografya planları üzerlerinde resm edilmiştir. Karadeniz Boğazı'ndan içerü girmek niyetinde bulunacak düşmana karşı Boğaz'ın

Anadolu ve Rumili cihetlerinde vâki' olup gün-be-gün tezâyüd eden istihkâmât pek çok hidmet edebilecek bir hâlde ise de **2 Numaralı** harita-i kemterâneme tenezzülen atf-ı nazar-ı hümayûnları buyurulduğu hâlde işbu istihkâmâtın hakiki bir müdâfa'aya aslâ kâfi görülemeyeceği muhakkaktır. Hüdâ ne-kerde Rusyalı'nın Devlet-i Aliyyeleri'yle muhârebeye kıyâmı hâlinde Romanya ve Sırbiiye'nin mu'âvenetinden pek de emin olamayacağı gibi ta'arruz etdireceği ordularının arkasından Avusturya ordularının hücumunu dahi dâhil-i hesâb etmeğe mecbûr olarak işbu mülâhazâtı Rumili cihetinden gelmek emeline mâni' olabilir binâen-aleyh el-yevm Rusya'da edilen tedârükât ve zihinleri en çok meşgûl eden mes'ele Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâneleri'nin Bahr-i Siyâh sevâhilince bir noktasına asker dökmekdir ve Kırım cihetinde ba'zı mevâki'in İstanbul Boğazı arâzisine olan müşâbeheti işbu manevraları teshil etmekde olduğu dahi rivâyet olunmaktadır. Halbûki Karadeniz (**s.3**) Boğazı'ndan zor ile girmeğe Rusya sefâ'inin hiçbir vakit cesâret edemeyeceği muhakkak olmakla berâber vesâ'it-i mevcûde-i müdâfa'a ile bu yolda bir teşebbüse ihtiyâcı olmayacağı dahi bedîhidir. Çünkü: Anadolu Feneri'nden Şile kasabasına kadar iki ve Rumili Feneri'nden Rumili Karaburun'una kadar bir eski ve virân kal'a ile gayet za'îf ve ehemmiyetsiz iki tabyadan başka hiçbir vâsıta-i müdâfa'a mevcûd değildir. Hatta Rumili cihetinde vâki' Kilyos'daki gayet kadîm kal'anın virân duvarları üzerine altı aded büyük Krupp topları vaz' olunmuş hâlbuki bu kal'aya denizden bir top güllesi gelecek olsa topların altısı da duvarlarla berâber denize düşerler! Binâen-aleyh Boğaz'ın sağ ve sol cihetlerinden birine asker çıkararak Boğaz'ın müdâfa'asına me'mûr olan istihkâmâtı arkadan zabt eylemeğe vesâ'it-i mevcûde-i müdâfa'a son derecelerde müsâ'iddir. Bu hâlde Bahr-i Siyâh Boğazı'nın tahkimi zımnında şimdiye kadar vukû' bulan sarfiyâtın bir o kadar daha sarf olunsa bile sâhilce lâzım gelen nikât tutulmadıkça beyhûde olacağı derkârdır.

Rusyalular'ın Rumili sâhilinden tecâvüzü hâlinde kendilerini karşılayacağı muhakkak olan asâkir-i şâhânelerinden ihtirâzlarına binâen Anadolu sevâhilinin ber-vech-i ma'rûz daha müsâ'id bulunmasından nâşi Anadolu cihetini Rumili'ye tercih edecekleri daha kavî görünüyor. Anadolu sâhilinde Fener'den Şile kasabasına kadar vâki' ve asker çıkarmağa müsâ'id olan kumluk sevâhil Fener'le Yun Burnu arasındaki Kabakoz deresi ağzı (**Fotoğrafi Numara 1**) ve işbu Yun Burnu'yla Soğan Adası arasındaki kumsal ve dere ağızları (**Fotoğrafi Numara 2**) ve Soğan Adası'ndan İrve [Riva] deresine kadar vâki' diğer kumluk sevâhil ve İrve'den sonra Klari Burnu (**Fotoğrafi Numara 3**) ve Adacıklar (**Fotoğrafi Numara 4**) ve İncirağzı (**Fotoğrafi Numara 5**) ve (**Plan Numara 1**) ve Karakiraz – Kurna (**Plan Numara 2**) ve (Tomalı **Plan Numara 3**) ve Alacalı ve Şile (**s.4**) civârı kumlarından ibâret olup (**Fotoğrafi Numara 14 ve 15** ve **Plan Numara 5**) bunların ehemmiyeti ise iki kısma

münkasımdır. Birinci kısmı Boğaz istihkâmâtını arkadan almağa ve Beykoz'a asker sevk etmeğe vâsıtaadır ki Fener'den İrve'ye kadar vâki' olan kumlardır. İkinci kısmı dahi İrveden Şile'ye kadar vâki'dir ki sâhile asker çıkarmağa gayet müsâ'id olarak bir veya birkaç ordunun Üsküdar'a doğru hareket etmesine vâsıta olurlar. İrve karyesinden başka sâhilde bulunan kasaba ve köylerin kısm-ı a'zamı ihrâcâtını Üsküdar'a nakl etmeğe mecbûr olduğundan sâhilden giden yolların cümlesi Üsküdar'a varup bu yolların kısm-ı a'zamı dahi ya'ni İrveden Şile'ye kadar vâki' olanları Ömerli karyesinden ve bir kısmı dahi yine bu civârda Hüseyinli ve Çavuşlu geçidlerinden (Fotoğrafi Numara 6) geçerek Alemdağı Ermeni köyüne vâsıl olurlar ve cümlesinin dahi nokta-i ictimâ'ı Alemdağı Ermeni karyesidir.

İncirağzı, Karakiraz ve Tomalı kumlarından Ömerli tarikiyle Üsküdar'a giden yollar yaz mevsiminde ya'ni Karadeniz sâhiline asker çıkarmağa elverişli olan bir mevsimde harekât-ı askeriyyeye son derece de müsâ'id olduğu gibi mezkûr yolların adedi dahi 1 Numaralı haritada manzûr-ı şâhâneleri buyurulacağı vecihle pek çokdur.

(1, 2 ve 3 Numaralı Planlar) ile (5 numaralı Şile Planında) gösterilen dere ağzlarıyla kumsâllardan bed'e ile içerye doğru giden Üsküdar câddeleri yaz mevsiminde belki şose yollardan daha mükemmel addolunabilir ve bu arâziyle İrve civârının ehemmiyeti Rusyalular'ın birçok defalar tecessüsâtına hedef olmuş olmakla dahi tahakkük eylemiştir.

Dersa'âdet'in Anadolu cihetince müdâfa'ası Boğaz müdâfa'asına merbût olmakla berâber ayrıca bir şu'beyi dahi hâ'iz olup bunun ehemmiyet ve iktidârı Çatalca hattının Kal'a-i Sultâniyye müdâfa'asına olan nisbet ve ehemmiyeti derecesindedir. (s.5) Binâen-aleyh işbu nisbet-i i'tibârıyla emr-i müdâfa'anın birkaç hatta taksimi mümkün ise de bunların en mühimleri birinci derecede İrve deresinin teşkil ettiği hatdır ki bu derenin ağzından Ömerli'ye kadar ve Ömerli'den İzmid Körfezi civârında Aydos Dağı'na doğru (Harita Numara 1) vâki' olup bir nısf dâ'ire teşkil eden cebel hattıdır. Harita-i ma'rûzada işbu hatt-ı müdâfa'aya atf-ı nazar-ı hümayûn buyurulduğu ve İstanbul muhârebât-ı kadîmesi ile mezkûr cebel üzerinde olan mevcûd olan kal'a duvarları gibi âsâr-ı kadîmenin müşâhedesinde Anadolu cihetince Dersa'âdet'in bundan mükemmel bir hatt-ı müdâfa'ası mevcûd olmadığı ve hatta zemîn ârizası müdâfa'aya ol derecelerde müsâ'iddir ki işbu hattın mu'âyene ve muhâkemesi herhangi kullarına fermân buyurulursa Çatalca hattına bile tercih edileceği fikr-i kâsirânesindeyim (Şekil 1).

Mâru'l-arz işbu hutut-ı müdâfa'a üzerinde şimdiki hâlde Yun Burnu (Fotoğrafi 7) ve Elmas Tabyalar (Fotoğrafi Numara 8)'dan başka hiçbir güne vâsıta-i müdâfa'a

mevcûd olmayup bu tabyalar ise lâıyıkı veçhile inşâ olunmuş olsalar bile umum müdâfa'aya kâfi ve kâfil olamayacakları bedihidir. Hâlbuki bunların ahvâl-i hâzırası ancak bir sâ'at harb etmeğe müsâ'id olabilir. Çünkü mezkûr tabyalar vîrân olduktan ve hattâ birinin cebehânesiyle matbahı.... bir ahşab ve vîrân ebniye dâhilinde bulunduktan başka siperlerinin sathı hiç olmazsa on beş yirmi metre olmak lâzım gelir iken birinin ki dört ve diğerinin ki yedi metre olup şimdiki tabyaların mermisine aslâ mukavemet edemez bir hâlde bulunduklarına nazar-ı dikkat-i hümâyûnlarını istihkâm eylerim. (Şekil 2)'de Yun Burnu tabyasının makta'ı ve sâhildeki vaz'ıyyeti ta'yîn kılınmıştır. İşte gerek sâhil boyunca ve gerek Şile mevâki'inde kâffe-i tabyalar için bu kâ'ideye ri'âyet olunmuş ve bunları dâ'imi sûretle burunlara ve gayet uzakdan mesâfeleri ta'yîn olunabilir birtakım (s.6) noktalara inşâ etmişler (Fotoğrafi 9 ve 10) ve vakt-i hazerde tabyaların üzerinde bulunan sancak direkleri mesâfelerinin ta'yînine medâr olmaktadır. Hâlbuki sâhil müdâfa'asında en ziyâde dikkat oluncak şey istihkâmâtı ol sûretle inşâ etmektir ki düşman gemileri bunları görmek ve üzerlerine ateş edebilmek için sâhile gâyet yaklaşıma mecbûr oldukları hâlde bile istihkâmâtı iyice göremesinler. Bu türlü gizli tabyaları inşâya sevâhil-i mebhûse gayet müsâ'iddir. Fi'l-vâki' düşman sâhilde bir veya birkaç noktaya asker çıkarmak niyetinde bulunduğu takdirde işbu noktaları müdâfa'a eden istihkâmâtı uzakdan ateşe tutar ve cüz'i bir müddet zarfında bunları hükümsüz bırakırsa istediği gibi sâhile takarrüble askerini kemâl-i râhatla sevk edebilir bi'l-aks işbu istihkâmâtı göremez ve mesâfâtını tamâmıyla ta'yîn edemeyipde yaklaşıma mecbûr olursa bu hâlde yüksek kavisli mermisi istihkâma cüz'î te'sîr ederek askerinin dahi sâhile sevk olunması gayet müşkil olur (Şekil 5). Binâen-aleyh Yun Burnu ve İrve, Elmâs Tabyası vücûdları bir lüzûma mübtenî ise ahvâl-i hâzıralarıyla ibkâları câ'iz olmayıp (Şekil 3)'deki vecihle münhat olmalarını hasbe's-sadâka arz eylerim.

İrve Sâhilinin Müdâfa'ası: Boğaz istihkâmâtına arkadan hücum eylemek emeliyle gelecek düşman sefâ'ini Karadeniz boğazıyla İrve deresi ağzında bir noktaya asker çıkarmağa teşebbüs eder ise bu sevâhilde bu gibi bir manevraya müsâ'id İrve'den Soğan Adası'na ve Soğan Adası'ndan Yun Burnu yakınına kadar vâki' olan kumlardır. Fakat bu noktalara en güzel havada nihâyet bin hatveye kadar takarrüb olunur. Ba'dehû asker sandal ile sâhile sevk olunabilir.

Hâlbuki düşmanın bu gibi bir teşebbüsüne karşı şimdi mevcûd olan tabyalar gayr-i kâfi olmakla berâber bunlara da aslâ hâcet yoktur. Dersa'âdet'in kapısı addeylediğim işbu mühim noktanın sühûletle müdâfa'ası hakkında ittihâz eylediğim (s.7) usûlu atebe-i ulyâ-yı cenâ[b]-ı şehinşâhilerine min-gayr-i haddin arz eylerim. Şöyle ki: Soğan Adası İrve sâhilini iki kısma taksîm eylediği

gibi sath-ı bahre yakın bir kumsâl ile sâhile merbûtdur. (Fotoğrafi Numara 11). İşte bu kumsâl üzerine iki toplu bir yeni sistem zırhlı kule inşâsı fermân buyurulursa işbu kulenin önünde Soğan Adası hayli yüksek ve muhkem bir siper-i tabî'î olacağından ve kuleyi denizden görmek mümkün olmayup kule ise sâhile yaklaşan sandalları iyice görebileceğinden bu sâhile sandâl ile ferd-i âferide çıkamaz ve eğer nefis-i adaya düşman asker çıkararak def'aten adanın zabt olunabileceği mülâhazası vârid olursa bunu men' için dahi (Plan 4) ve (Şekil 4)'de arz veistirhâma ictisâr eylediğim kavâ'idle men'î mümkündür. Ya'ni ba'zı nikâta telgraf merkezleri ve karakollar ve husûsuyla mükemmel dürbünlü tersad kuleleri te'sisine fermân buyurulursa artık o zamân düşmanın bu taraflarca hiçbir teşebbüsde bulunamayacağı min-gayr-i haddin arz eylerim. Ber-vech-i ma'rûz inşâsına lüzûm gösterilen zırhlı kule ile sâ'irenin adem-i kabûlü hâlinde düşman sefâ'ininin o cihete ne sûretle asker sevk ederek ne türlü manevrada bulunabileceği mülâhazasına gelince: Bahr-i Siyâh'daki Rusya limânlarının bir veya bir kaçından kuvve-i askeriyeyi hâmilan bir zamânda vâsıl olmak şartıyla hareket etmiş olan donanmanın İrve sâhiline vürûdunu görse görse tabyalardan biri görebilüp derhâl keyfiyyet telgrafla Boğaz Muhâfızlığı'na iş'âr olursa ve Boğaz Muhâfızlığı'ndan bâ-telgraf hâk-pây-i şâhânelerinden bi'l-istizân şeref-sudûr buyurulacak irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhilerine imtisâlen düşmanı karşılamak üzere sevk olunacak asâkir-i şâhânelerinin seferber hâlinde olarak vapurlara ırkâbı ve işbu vapurların islim getirerek hareketle Beykoz'a muvâsaletleri ve askerinin karaya çıkarılıp da nikât-ı lâzımeye sevkî ve hatt-ı harblerin açılması ancak on yedi sâ'ate tevakkuf eder. İşbu on yedi sâ'at zarfında düşmanın on altı taburdan ibâret bir (s.8) fırkasını alarak gelecek vapurlar

Be-her vapura ikişer taburdan 8 vapur

Fırkanın ma'a park sekiz topluk altı bataryası için.....3 vapur

Fırkanın teferru'âtı için.....1 vapur harb gemilerinden mâ'ada cem'ân on iki vapur.

İşbu düşman vapurlarının sâhile asker çıkarabilmesini te'mîn edecek harb gemileri şimdi mevcûd olan tabyaları cüz'î bir zamân içinde ateş kesmeğe mecbûr ederek tebdîl-i mevkî'le boğaz ağzına doğru gelebilmeleri ittihâz edecekleri manevra icabındandır. Şu hesâba göre düşman fırkası gece karanlıkta tamâmıyla sâhile çıkmış ve sabâha karşı hareketle sâ'atde beş kilometre mesâfe kat' ederek İrve kumsalından on beş kilometrelik bir mesâfede bulunan Macar İstihkâmı'na nihâyet üç sâ'at zarfında varmış bulunur. Bu hâlde fırka-i düşman sâhilden gece sâ'at yedide hareket ederse sabâha karşı sâ'at onda Beykoz'a gâyet yakın olan mezkûr Macar İstihkâmı'na varabilir ve boğazın Anadolu cihetindeki

sâ'ir istihkâmâtı sâhile daha yakın bulunduklarından bunlar üzerine edilecek hücum Macar'a edilen hücumla aynı zamânda icrâ olunabilir ve istihkâmaların arka taraflarından hiçbir vâsıta-i müdâfa'aları bulunmadığı cihetle Hüdâ nekerde cümlesinin bir zamânda düşman eline geçebilmesiyle berâber düşmanın boğaz hâricinde manevra etdireceği harb gemileri bu hâlde boğazdan içeri girmeğe kıyâm edebilirler. Bu bâbda evvelce dahi arz ve tasdî'a ictisâr eylediğim vecihle İrve sâhilinin taht-ı muhâfazaya alınarak bu gibi bir vukû'ât-ı vahîmeye meydân bırakmamak için esbâb-ı müdâfa'anın sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı şehinşâhîlerinde pek az bir zamân içinde mükemmelen istihzârı mümkün olmakla berâber Dersa'âdet'in Anadolu cihetince hutût müdâfa'asının bunca terekkiyât ve tertîbât- asriyye-i cenâb-ı mülk-dârilerine ilâve-i sûret-i mükemmelede ta'yîn ve tanzîmi elzemiyetini dahi hasbe's-sadaka ve min-gayr-i haddin arz eylerim.

İzzet kulları

Fotoğrafi Numara 1: Anadolu Feneri'yle Yun Burnu arasında Kabakoz deresi ağızı

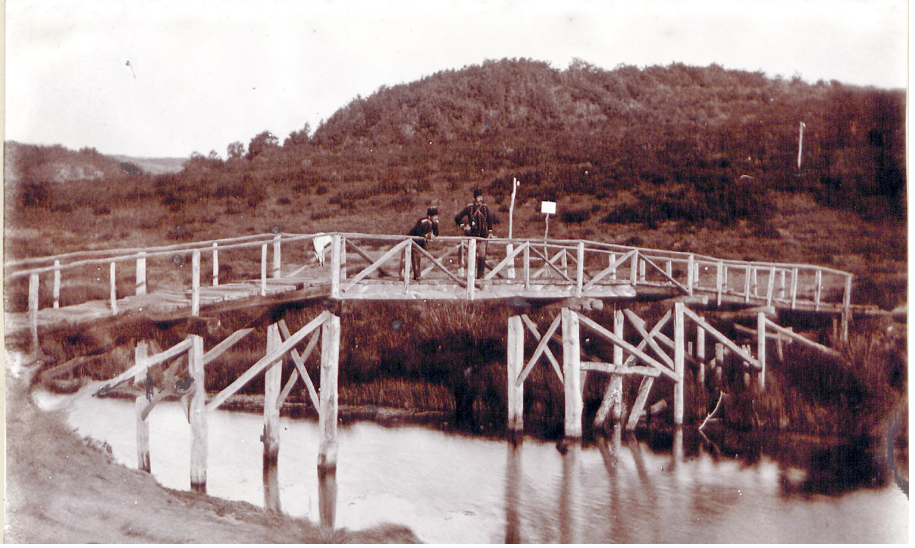
Fotoğrafi Numara 2: Yun Burnu'yla Soğan Adası arasındaki kumluk sâhil

Fotoğrafi Numara 3: İrve'den sonra Kilâri Burnu

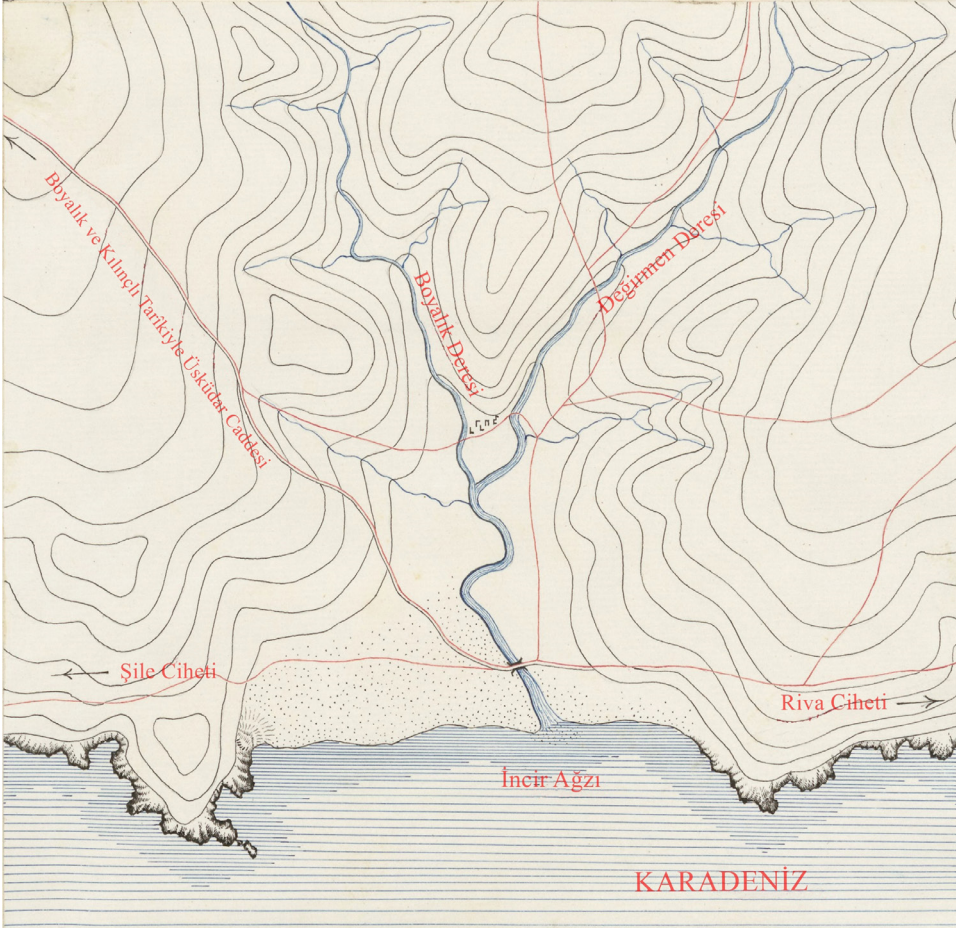
Fotoğrafi Numara 4: Adacıklar Kumları

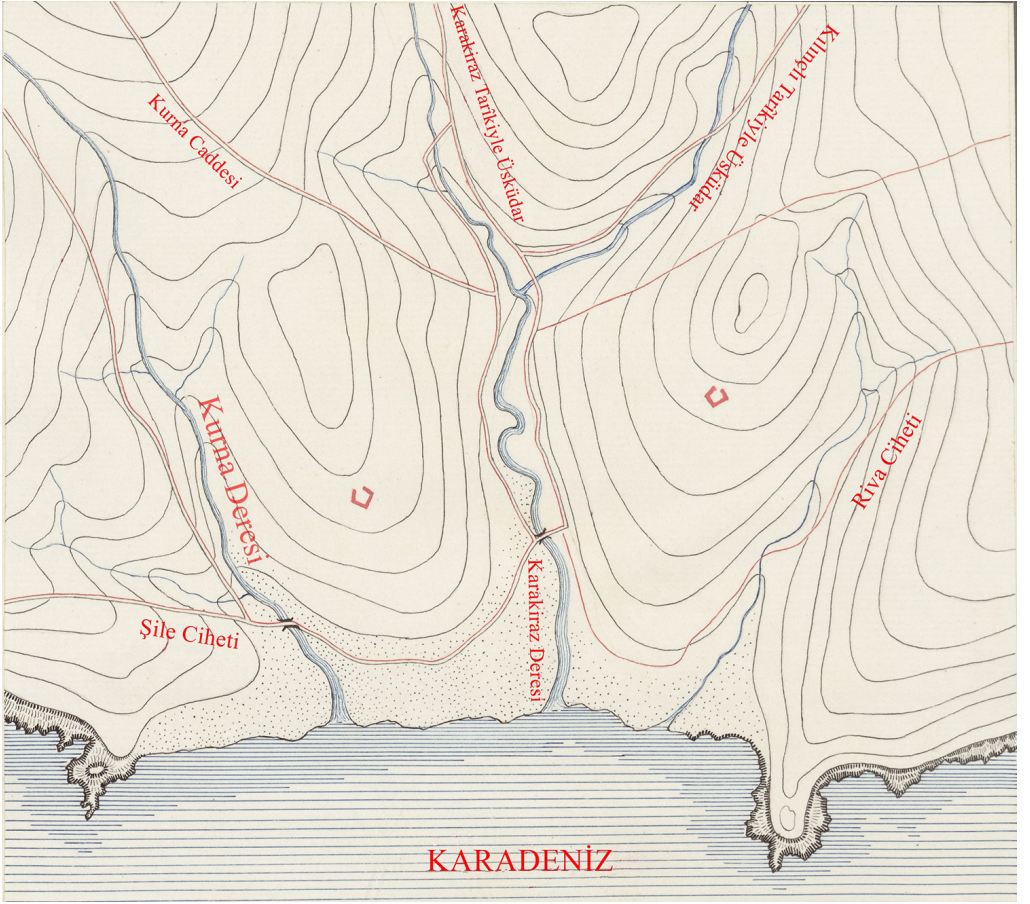
Fotoğrafi Numara 5: İncirağzı ve köprüsü

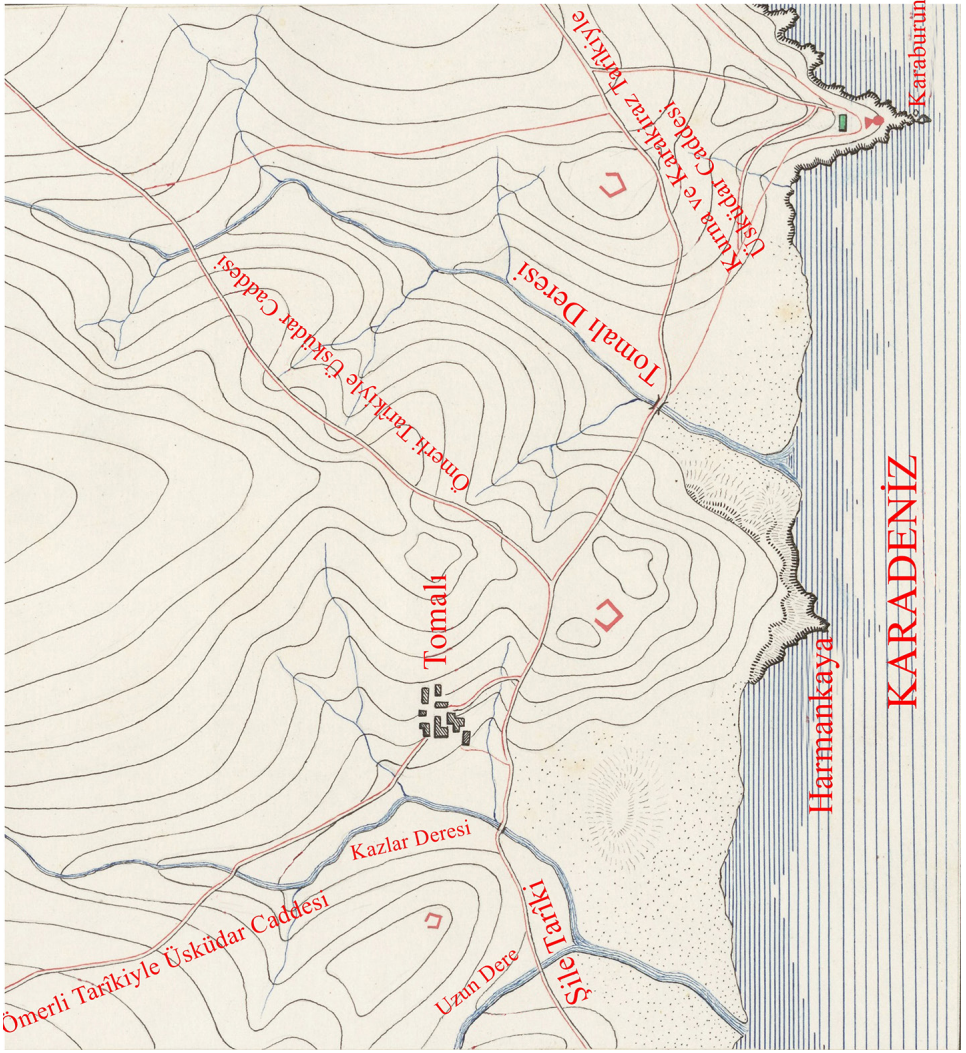
Fotoğrafi Numara 6: İrve deresinde Çavuşlu Geçidi

Plan Numara 1: İncir Ağzı

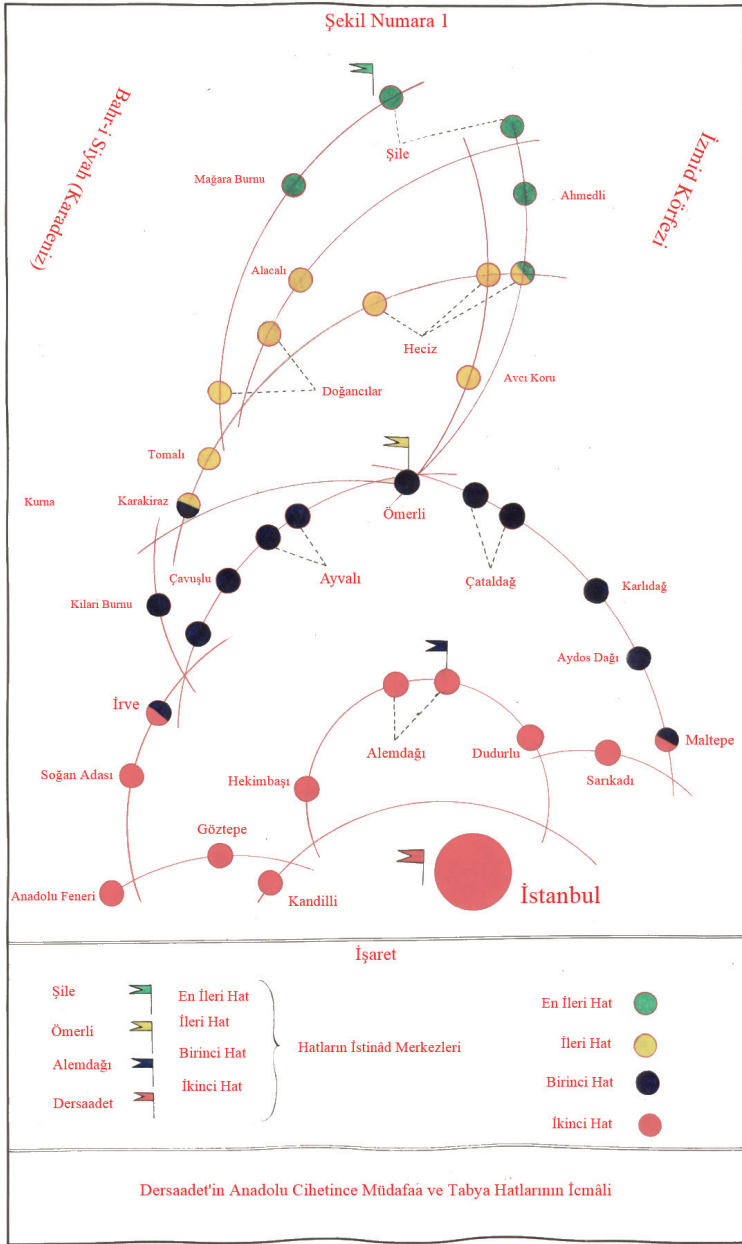

Plan Numara 2: Asker sevkine gâyet müsâ'id Karakiraz ve Kurna kumları

Plan Numara 3: Asker ihrâcına müsâ'id Tomalı kumları

- 14 -

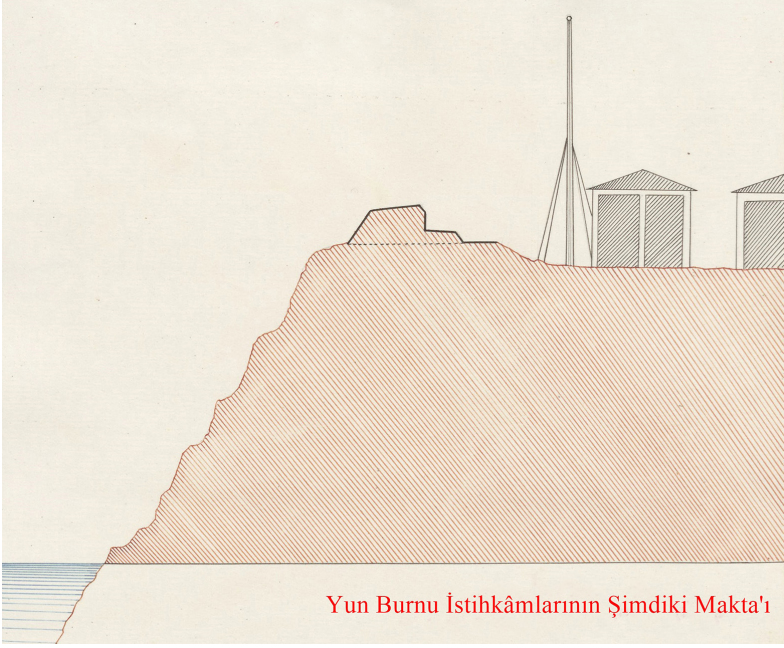
Şekil Numara 1: Dersââdet'in Anadolu cihetince müdafaa ve ta'biyye hatlarının icmâli

Fotoğrafi Numara 7: Yun Burnu istihkâmı

Fotoğrafi Numara 8: İrve'de Elmas tabya

Yun Burnu İstihkâmlarının Şimdiki Makta'ı

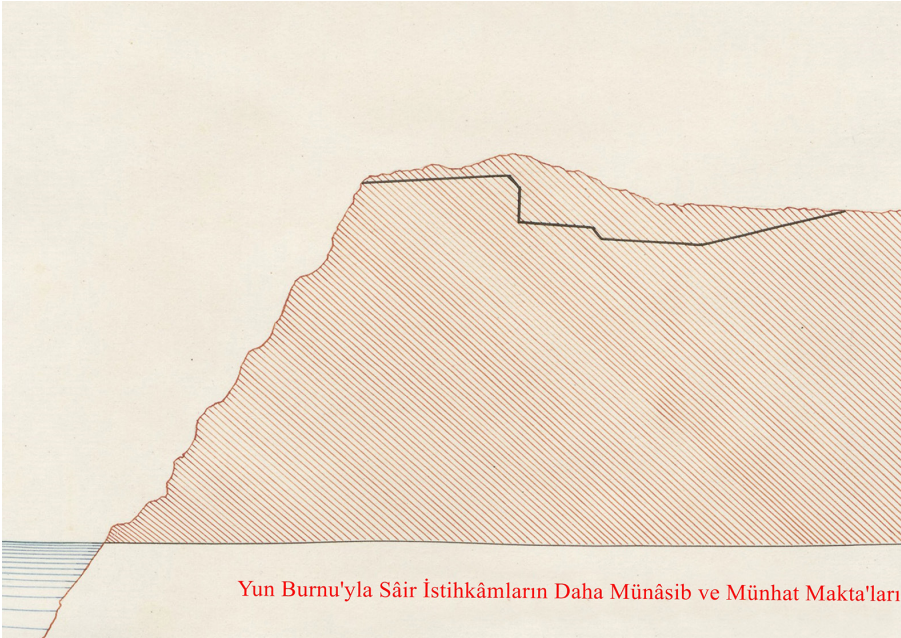
Şekil Numara 2: Yun Burnu İstihkâmının Şimdiki Makta'ı

Fotoğrafi Numara 9: Şile'de Tas Tabya

Fotoğrafi Numara 10: Şile'de Ayazma Tabyası

Şekil Numara 3: Yun Burnu'yla sâ'ir istihkâmların daha münâsib ve münhat makta'ları

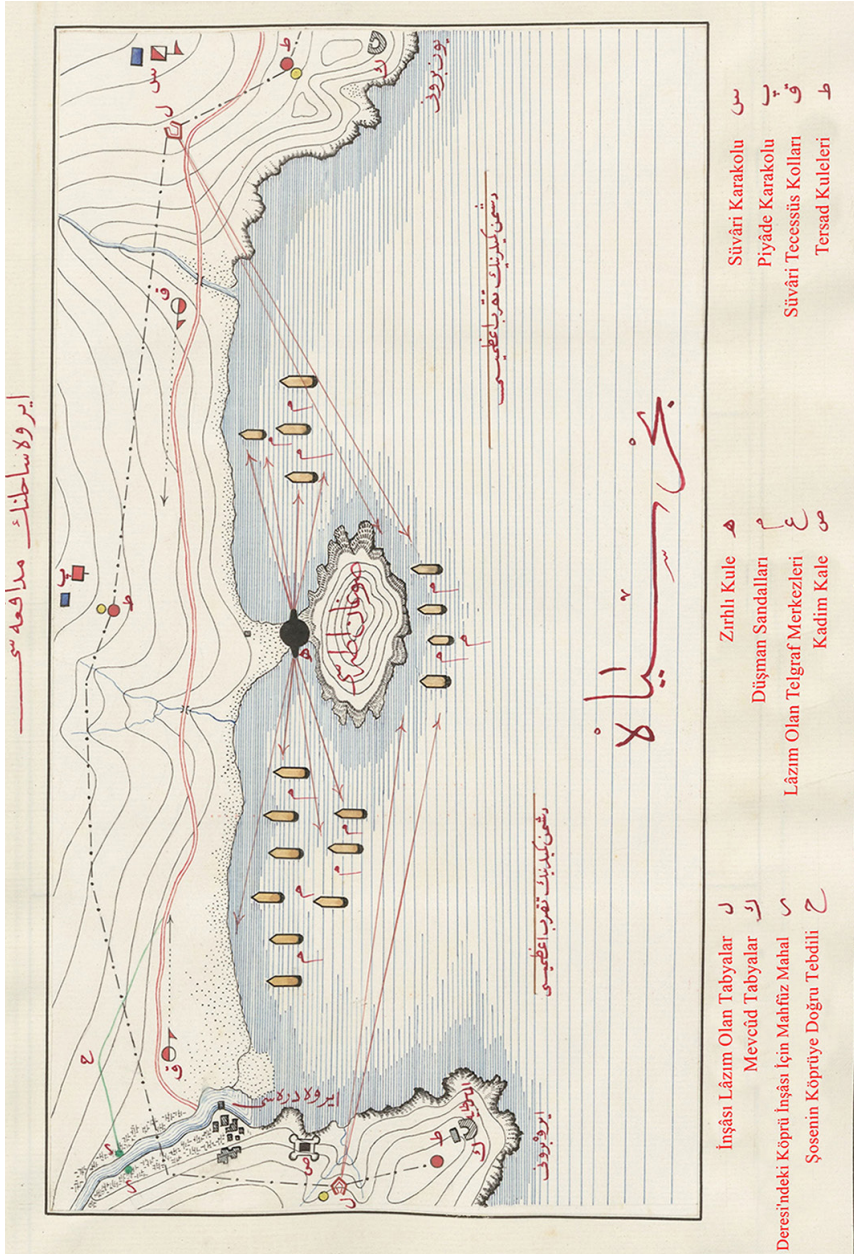
Fotoğrafi Numara 11: Soğan Adası'nın İrve cihetinden görünüşü

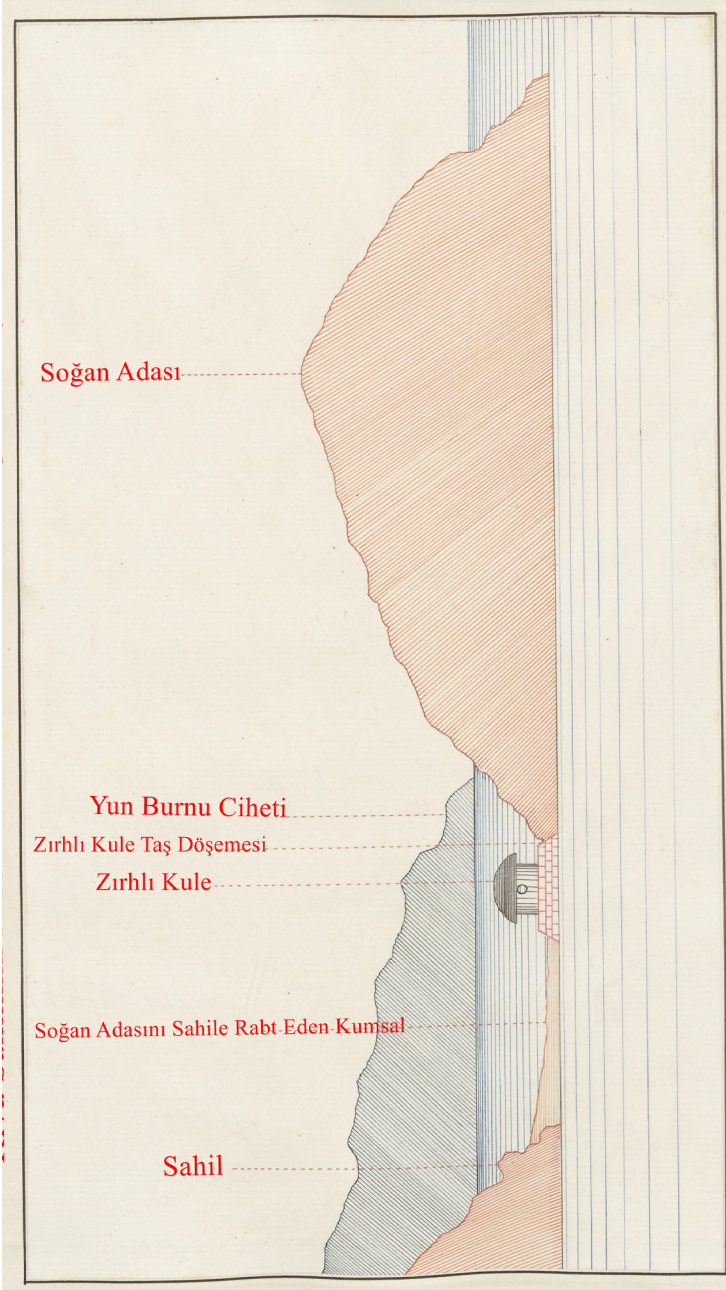
Fotoğrafi Numara 12: Soğan Adası ve adayı sahile rabt eden kumsal

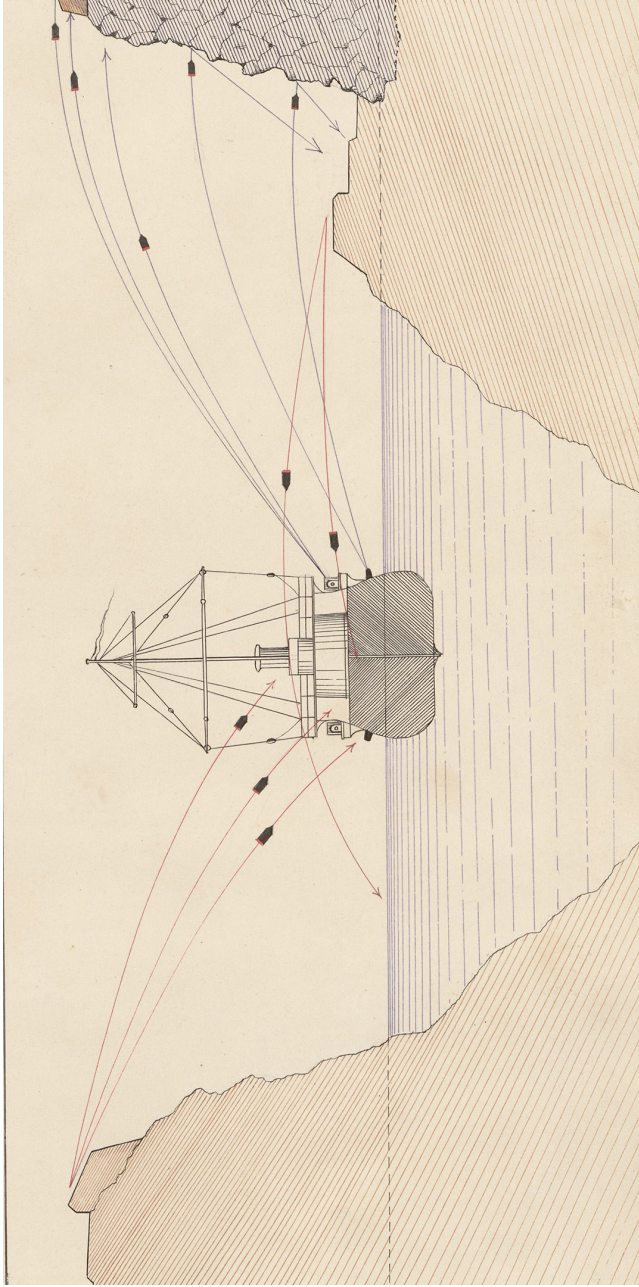
Fotoğrafi Numara 13: Soğan Adası'yla sâhil arasında zırhlı kulenin mahalli

Plan Numara 4: İrve Sâhilinin Müdâfa 'ası

Şekil Numara 4: İrve sâhilinin müdafaası Soğan Adası'yla sahilin maktâi

Şekil Numara 5: Düz ve yüksek kumsalı endahtin muhasenât ve muhâzirine dâir maktâ'dır

Fotoğrafi Numara 14: Şile Limanı

Fotoğrafi Numara 15: Şile civârı kumları

Plan Numara 5: Şile kasabasıyla civarı

Fotoğrafi Numara 16: Rum mahallesi istihkâmı Şile

Lâyiha-i kemterânemde Te'sîs ve İnşâsını İstirhâm Eylediğim Şeylerin Cedvelidir.

Elzem	Lâzım	Üçüncü Derecede
Bahr-i Siyâhmüdâfa'asından ma'dûd olan İrve sâhilinin suret-i hakîkiyyede taht-ı muhafazaya alınmasıçün şekil 4'de ta'yîn olunan nukât: 1- Soğan Adası ittisaline bir zırhlı kule 2- Yun Burnu ve Elmâs Tabyalar civârında iki aded üçer topluk gizli tabya 3- Yun Burnu'nda bir süvâri karakolu. 4- Soğan Adası Köprüsü'nde bir piyâde karakolu. 5- Bu noktaların telgrafla yek-diğerine rabtı. 6- Yun Burnu'yla Soğan Adası Köprüsü ve Elmâs birer mükemmel dürbünlü tersad kuleleri.	1- Şekl-i mahsûsda ta'yîn olup düşman mermisinden mahfûz olan noktaya İrve Deresi'nde bir köprü.	1- Şile istihkâmâtın tebdîliyle bunların dahi munhat olmaları
	2- Mevcûd şosenin işbu köprüye doğru tebdîli	2- Şile ile İrve beyrinde iki noktaya Süvâri karakolları te'sîsiyle bunlarda birer telgraf merkezinin bulunması.
	3- Yunburnu'nda el-ân su bulunmadığından orada bir çeşme.	3- Beykoz'da hiç olmazsa bir alây piyâde bir alây süvâri ve iki bataryadan ibâret bir kol bulundurulması.
	4- Ba'zı köprülerin ta'miri	4- Karadeniz'den Üsküdar'a giden yolların nokta-i ictimâ'ı olan Ömerli karyesiyle Alemdağı'nda birer süvâri karakolunun te'sîsi
	5- Bu civâr tabyalarında bulunan zâbitânın tebdîli	5- İrve deresinde vâki' Hüseyinli geçidine ve İrve'nin ba'zı kollarına birer köprü
	6- Sevâhil-i mebhûse dâ'imi sûretle süvârî tecessüs kolları gezdirilmesi	menût-ı fermân-ı hümâyûnlarıdır.
	7- Avcı ve balıkçı kıyâfesinde ba'zen gezen Rusya zâbitleri hakkında tedâbîr-i lâzime.	
	8- Karagöz ve Kurna dereleri ağzına iki tabya.	

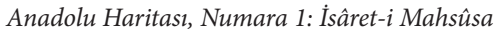
İzzet kulları

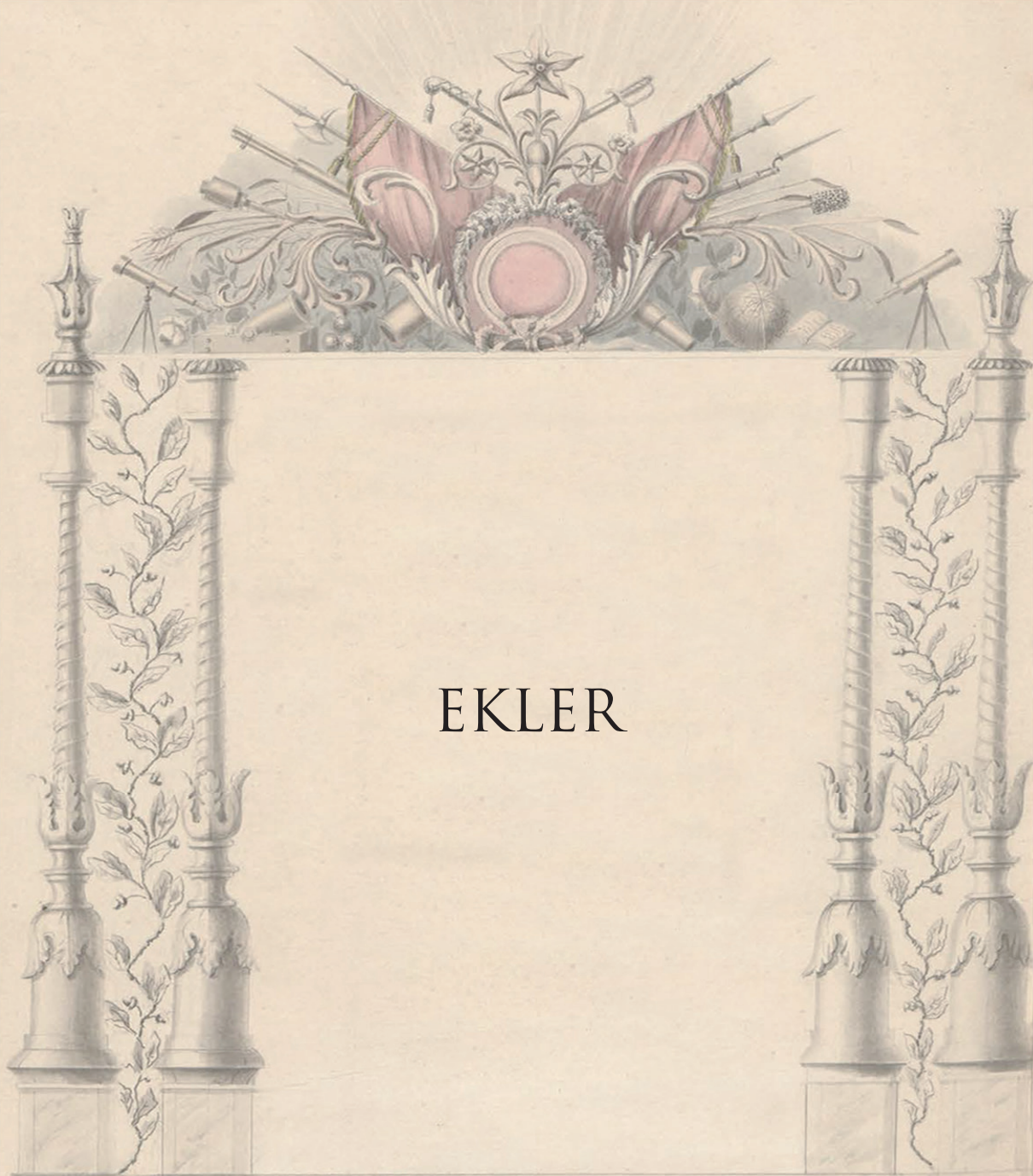
Kasaba ve Karyelerin Yek-diğerine Olan Mesâfeleri	Dakika	Saat	Mülâhazât
Beykoz'dan şose ile Anadolu Feneri		3	Beykoz'dan İrve'ye kadar mevcûd olan yolların asker sevkine en müsâ'id bulunanı İbrahim Paşa şosesi ise de şosenin ba'zı cihetleri ta'mîre muhtâc olduğundan mevsim-i şitâda harekât ve sevkîyât-ı askeriyye birçok müşkilâta tesâdüf edebilir. Bu yol hiçbir mevsimde harekât-ı askeriyyeye müsâ'id değildir.
Anadolu Feneri'nden Yunburnu	30		
Yunburnu'ndan İrve	30	1	
İrve'den Kilaraburnu	15	1	
İrve'den Adacıklar		2	
İrve'den İncirağzı	15	2	
İrve'den Karakiraz Deresi Ağzı			Kezâ " " "
Çavuşlu ve Hüseyinli geçitlerinden Alemdağı Ermeni Köyü			Yaz mevsimi Üsküdar caddesidir.
Ömerli'den Paşaköyü	30	2	
Paşaköyü'nden Büyükbakkal köyü	45	1	
Ermeni köyünden Büyükbakkal köyü	30	2	
Ömerli'den Ermeni köyü	30	2	Her mevsimde gâyet mühim yoldur.
Ömerli'den Ermeni köyü tarikiyle Üsküdar		6	
Ermeni köyünden Dudurlu	30	1	
Dudurlu'dan Göksu		2	
Dudurlu'dan Maltepe		4	
Ahmedli'den Heciz	25	2	
Heciz'den Ömerli		3	Şile'den Üsküdar'a kadar bir şose inşa olunmakta ise de henüz Heciz'e kadar gelmemiştir. Kara deniz sevâhili ticâretince bu yol gâyet mühimdir. Ve Elmalı'dan sonra Şile'den Üsküdar'a altı sâ'atte pek kolaylıkla gidilir.
Şile'den Ömerli		6	
Şile'den Üsküdar		12	
Şile'den Alacalı		2	
Alacalı'dan Doğancılar		1	
Doğancılar'dan Tomalı	45		
Tomalı'dan Karaburun	15		
Tomalı'dan Ömerli	35	4	
Karaburun'dan Kurna ve Karakiraz dereleriyle Ömerli	50	4	Herekât-ı askeriye için mühim bir tarikdir.
Karaburun'dan İrve [Rivâ]		4	Kezâ " " "
Şile'den Beykoz		12	
Karakiraz'dan Kalıncalı	15	1	
Karakiraz'dan Üsküdar		10	Yaz mevsimi yolları gâyet çok ve mükemmeldir.
Tomalı'dan Kurna ve Karakiraz tarikiyle Üsküdar		12	Kezâ " " "

Esâmî-i kasaba ve karye	Nüfus	İşim Hânesi	Hristiyan Hânesi	Yekûn Hâne	Fırı	Bakkal	Değirmen	Nakliye Arabası	Bağır
Beykoz									
Poyraz	37	17		17					
Anadolu Feneri	94	35		35					
İrve [Rivâ]	18	9		9	1	1		1	
Göllü	29	18		18					1
Bozhalı	127	64		64	3	3		35	4
Öğümce	64	35		64					
Ayvalı	11	9		9					
Ömerli	97	53		53	2	3		35	4
Polonez Karye	95	47		47					
Arnabudköyü	733		249	249	3	4			
Ali Bahadır	32	15		15				3	3
Koçilli	31	19		19			1	15	2
Hamidiye	30	8		8				4	5
Heciz yâhûd	80	23		23				10	7
Ahmedli	141	26		26				16	5
Şile	3881	417	399	816					
Kızılcaaköy	261	50		50				25	7
Sufiler	112	24		24				20	
Alacalı	214	48		48	1	1		16	4
Doğancılar	157	34		34				12	2
Tomalı	281	52		52	1	1		6	
Karaburun	12								
Kurna	139	27		27	1	1	2	50	1
Karagörez	306	62		62	1	1	2	50	1
Boyalık Çiftliği	8	1		1			1	3	6
Kalıncalı	178	80		80	2	2	3	45	
İshaklı	13	12						1	
Hüseyinli	67	31		31	1	1		25	12
Sarapınar	53	20		20				15	5

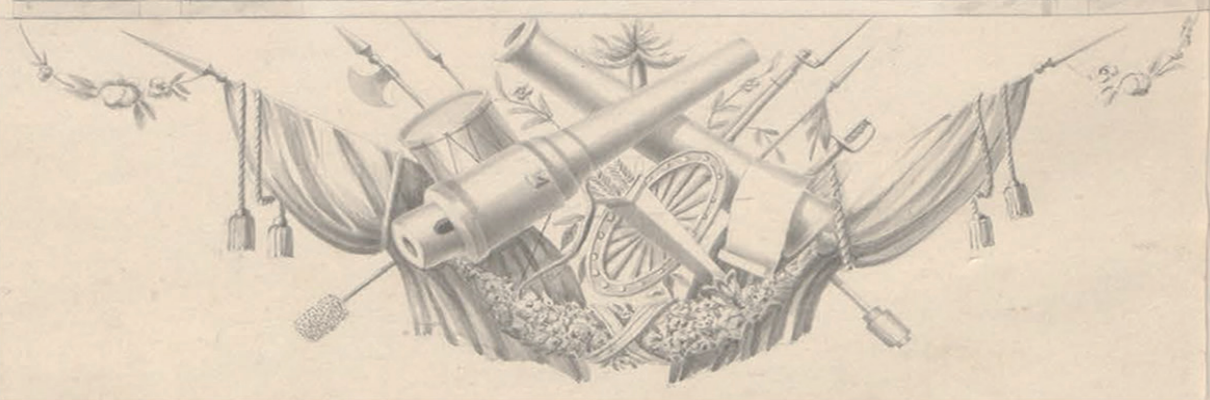

Numara 2: Bahr-i Siyâh Boğazı'nın harita-i topografiyesidir

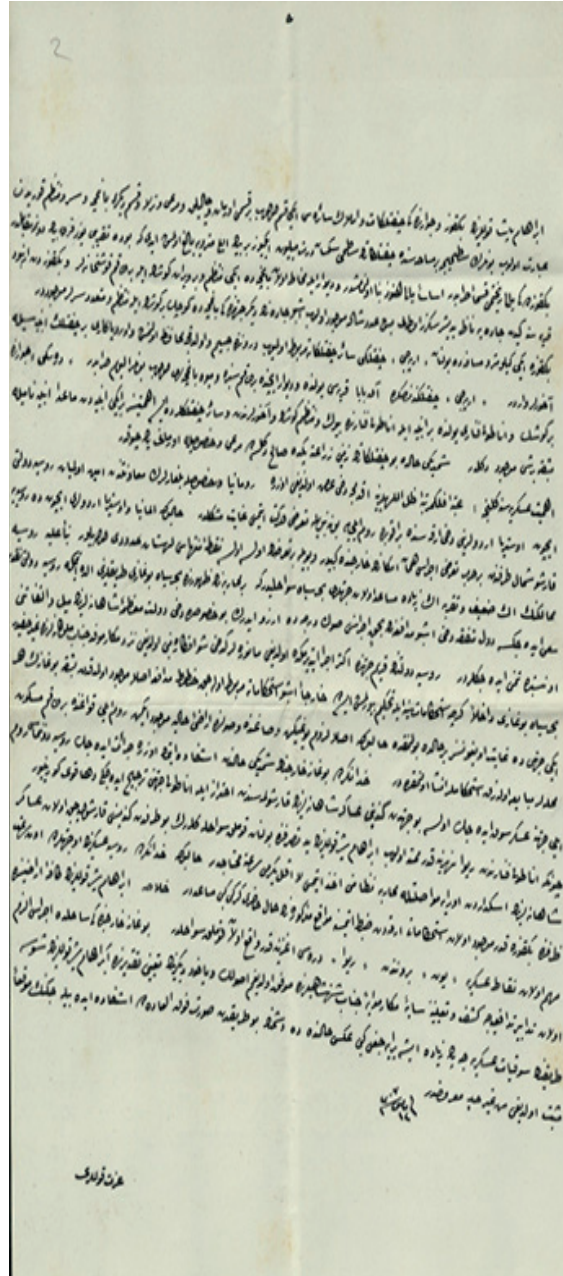

EKLER

Ek-1: İstanbul sahillerinin istihkamların takviyesine dair Keçecizâde İzzet Fuad Paşa'nın maruzatı (Fon Kodu: Y.PRK.ASK. 72/24)

Hû

Abraham Paşa kullarının Beykoz ve civârındaki çiftlikât ve emlâk-ı sâ'iresi iki kısım olup bir kısmı ormân ve çalılık ve mer'a ve tarla ve kısım-ı diğeri bağçe ve ser ve müntazam korudan ibâret olup bunların sathice bir mesâhasında çiftlikâtın sathı seksen dört milyon iki yüz bir bin elli metreye bâliğ olmuş idi ki bu da takribi yüz kırk bin dönüme mukâbilirdir. Beykoz'daki yalı rıhtımı kısmen harâbdır esâsen yalı henüz binâ olunmuşdur ve duvâr ile muhât olan bağçede iki muntazam ve bir virân köşk ile bir tâkım kuşhâneler ve Beykoz'dan Arnabud karyesine giden câddeye nâzır yedişer sekizer odalı beş adet şâle mevcûd olup işbu câddenin diğeri cihetindeki bağçede küçük bir köşk ile muntazam ve müte'addid serler mevcûddur. Beykoz'da iki kilometre mesâfede bulunan "Arpacı" çiftliği sâ'ir çiftlikâta merbût olmayup derûnunda cesim ve oldukça muhâfaza olunmuş ve Avrupakârî bir çiftlik ebniyesiyle âhûrlar vardır. "Arpacı" çiftliğinden sonra Akbaba karyesi yolunda ve duvar içinde bir tâkım sebze ve meyve bağçeler olup bunlar el-yevm harâbdır. "Deresekü" civârında bir köşk ve Anadolu Feneri yolunda bir ebniye ile Anadolu Feneri'nde büyük ve muntazam köşk ve âhûrlarından vesâ'ir çiftliklerde ise ehemmiyetsiz bir iki ebniyeden mâ'adâ ebniye nâmıyla başka bir şey mevcûd değildir. Şimdiki hâlde bu çiftlikâtın zemini zirâ'ate pekde sâlih değilsede mer'a ve husûsiyle ormanı pek çokdur. Ehemmiyet-i askeriyyesine gelince: Atebe-i felek-mertebe-i zillu'llâhilerine akdemce dahi arz olunduğu üzre Romanya ve husûsiyle Bulgarların mu'âvenetinden emîn olmayan Rusya Devleti içün Avusturya ordularını dahi arkasında bırakıpda Rumili'ye bundan böyle ta'arruzî hareket etmesi gâyet müşkildir. Halbûki Almanya ve Avusturya orduları içünde Rusya'ya karşı şimâl tarafından bir harb ta'arruzu icrâsı hemân imkân hâricinde gibidir ve böyle bir ta'arruzun olsa olsa nokta-i müntehâsı Lehistan hudûdu olabilir. Binâen-aleyh Rusya memâlikinin en za'îf ve takarrûbe en ziyâde müsâ'id olan cihetlere Bahr-i Siyâh sevâhilindeki bir muhârebenin zuhûrunda Bahr-i Siyâh Boğazı tarîklerini elde etmeğe Rusya Devleti ne kadar sa'y edecekse düvel-i müttefika dahi işbu müdâfa'anın bi-hakkin icrâsını son derecede arzu ederek bu husûsda dahi devlet-i mu'azzama-i şâhânelerinin meyl ü iltifâtını o nisbette temennî edeceklerdir. Rusya Devleti'nin Kırım cihetinde ekseri icrâ etdirmekte olduğu manevraların dahi şu efkâra mebnî olduğu nezd-i mekârim vefr-i cenâb-ı mülûkânelerinden gayr-i hafidir. Bahr-i Siyâh Boğazı dâhilen gerçi istihkâmat-ı seniyye ile tahkîm buyurulmuş ise de hâricen işbu istihkâmata merbût olacak hutût-ı müdâfa'a aslâ mevcûd olmadığından başka boğazın her iki ciheti de gâyet uygunsuz bir hâlde bulunmakda hâlbuki asla lüzûm yoğiken ve sağında ve solunda arâz-i hâliye mevcûd iken Rumili Kavağı'nda bir tâkım meskûn mahalleler mübâya'a olunarak istihkâmlar inşâ olunmaktadır. Hüdâ ne-

kerde boğaz hâricinin şimdiki hâlinden istifâde etmek üzere cür'et edecek Rusya donanması Rumili cihetine asker sevk edecek olsa bu cihetden kendini asâkir-i şâhânelerinin karşılamasından ihtirâz ile Anadolu cihetini tercih edeceği daha kavy görünüyor. Çünkü Anadolu Feneri'nden Riva nehrine kadar mümted olup Abraham Paşa kullarının yed-i tasarrufunda bulunan kumluk sevâhile gelerek bu taraftan kendisini karşılayacak olan asâkir-i şâhânelerinin Üsküdar'dan oraya mevâsalatla muhârebe nizâmını ahz etmesi lâ-ekall yirmi sa'âte muhtâcdır. Hâlbuki Hüdâ ne-kerde Rusya askerinin o cihetlerde on sa'ât zarfında Beykoz'a kadar mevcûd olan istihkâmâtı arkadan zabt etmesine mevâki'-i mezkûrenin hâl-i hâzırı gereği gibi müsâ'iddir. Hulâsa İbrâhim Paşa kullarının kâffe-i arâzisinde mühim olan nikât-ı askeriyye "Yun" burnundan "Riva" deresi ağzına kadar vâki' olan kumluk sevâhildir. Boğaz hâricindeki sâhilde icrâsı elzem olan tedâbir tedâfi'yyece keşf ve ta'yinine sâye-i mekârim-vâye-i cenâb-ı şehinşâhîlerine muvaffak olduğum usûlün veyâhûd diğerinin ta'yini takdirinde Abraham Paşa kullarının şose tarîkinin sevkîyât-ı askeriyyece pek ziyâde işe yarayacağı gibi aks-i hâlinde de düşmanın bu tarîkden sûret-i fevke'l-âdede istifâde edebileceğinin mevki'ân müsbet olduğu min-gayr-i haddin ma'rûzdur. Fî 12 Mayıs sene 1307 [24 Mayıs 1891]

İzzet kulları

Ek-2: Keçecizâde İzzet Fuâd Paşa'nın "Dersa'âdet'in Anadolu Cihetince Müdâfa'ası
Hakkında Lâyiha-i Kemterânemdir" isimli raporunun ilk sayfası.

استغنى عن بيان اولين وجهه محابة اخيه دة شحميه قدر ممالك محسن شاهاريزه سبغا عسكره بك ترقى
فوالعادة بله باره مدفع خطي دحي كركي كسب مانت المرح اولين حاله لهنصله رسايزه اناطولي جزين مدفع
جيساه تحكيمات خطين عبارت المده . بونج اقدما جزايديات حفت خلا قيهلندين اناطولي جزيك
محرمي جرد شحميه قدر بوجرب خفص معلقات صعيه دستين اوله ماسندن نشأت ابدك دحي قو دكر بونجايزه
اناطولي سواخله حركات عسكره الويشي بولدر واحد دشمه مساعد نقطه ترك معدوم حكمنه فالنه سباجه
سب ممالك محسن شاهاريزه اناطولي جزين طوي بر خطيه سه موهودولامنده وادجوارره لايحيه كركي
ننت المرح اولين تحفد المده . شرفوع وصدور بولدر اوده حكمنه خاب نهه لايحيه انقادا بلفورنه
سبله فقه نه قدر جيساه سواخلك واشتوفرده ازمه كوزي واسكافه كاذ الرضيك كفف وسايه
بالدج الرض بجهه ده واقع بوك دلوكل بولدر قهر وقهر بولدر بولدر بولدر مافاي وعايز اولين
الهي وسولجيه عائد استا بيشه ودر سهارك اناطولي جزين خط مدفع طبعه وديريه مده غير
نعيه ابدشه . موهودخطه ترك كاذن الرض اوزنه حيه طبعه بولدر بالكل اولين ونايزه

استاينيه جردف
صيفه ٢٥

Ek-3: Keçecizâde İzzet Fuâd Paşa'nın "Dersa'âdet'in Anadolu Cihetince Müdâfa'ası Hakkında Lâyiha-i Kemterânemdir" isimli raporunun ikinci sayfası.

- ۲ -

اشجار الصده شجره قدر مدققانه كيكوب قواعد فقهيه توفيقاً تنظيم ايديسب مسعى ان ذريه بايتمج اولدقدي تبه
ايليكى كى بوهريطه لك مقاسى كرك سودايجيى وركك بغيراليجيى بجرن دغى غيكافى كورلركن بشفه جلد سده كرك
بولر وركك ده ليله قبه دفعه لك موافق بلكج نعيمه اولدقه هائ اولدقدي الهنى دغى غائب بجرن اولدقدين بوموقه
عاكه شاهانه لى بجرن اولسون وكمه بجرن اولسون هيب بلك يك مشكده نظم اولينور . تنظيم وبقينه جرات
ايليك ۱ غى خيظه ده قبه قبه بوللر وده لى حقيقه يك بقبه صوره نعيمه اولدقه سديدك جرات
عكبيه كافى اولدقده قاصده سرح بولدقه نعيمه ومانور اخصه كلج اشوبه بلك ذريه ده علك رسم ايديسى
افضا ايديسى بوره برهيوه طانه كجاج اولدقدين طاعه بالذ بوغاز هوبان حاوى ۲ غى خيظه برك سلك
عكده سونه اتمسه غايت ساعدولان سواهل حاوى طيع غافيا يلدى اولدقده رسم ايديسى .
قه دك بوغازينه بجرن كرك بجرن بولمجه دشمه فارشوبو غارناطط وروم ابى جبرن دغى واقع اولوب كوكبون
نزا بايدن استحکامات بلك حيوه خدمت ايج بيله جلك ارج ۳ غى خيظه كمنه نزل اعطف نظر هين لى
بوليني حاله اشو استحکامات حقيق برمدفيع اصل كاخ كويده ميكي تحقده . خدمت كره رويه بولمده بولمده
مهايه برقاى حالده رومانبا وصدية لك معاوننده يلكه اميره اولدقه هين كى نعيمه اينده جاكى اردو بيله ارفه سده
اوسيا اردو بلك هجرن دغى داخل صاب بلكه بجرن اولدقه اشوبه خطا روم ابى جبرن دغى كلك مله مانع اولد
بايور باعليه البهم رويه ده ايلوله تلاكاف وده لى ك حيوه مشغول اين سلكه ممالك محروسه
شاهانه لى ك بجرن سواهل بر نقطه سده عكده وكمه دفعه جبرن بجرن موافق اسابول بوغازى
ارضينه اولان شاهانه اشومانور لى مشرب اتمكه اولدقدين دغى رباب اتمكه در . هابكه قه دك

Ek-4: Yaveran-ı hazret-i şehriyarileri kulları: Ferik İzzet Paşa kulları bin Kazım (İÜ Ktb. NEKYA, nr. 90965/10)

Ferik İzzet Paşa Kulları
bin Kazım
İstabl-ı Âmireleri Müdürü

1291 senesinde Kolağalık ile silk-i celil-i askeriyye tekrâr dâhil olarak derece derece terfî' idüp Binbaşılık rütbesiyle Yâverân-ı hazret-i Şehriyârileri silk-i celile dâhil olmuş ve Paris Ateşemiliterliği'nde bulunmuşdur. Dersa'âdet'e avdetinde Mirlivâlık rütbesi ihsân buyurulmuş ve rütbe-i mezkûre ile Istabl-ı Âmireleri Müdürü ta'yîn kılınmış ve 1208'de feriklik rütbesine irtifâ' eylemiştir.

